

TUULIAJOLLA ILMAN KOMPASSII

Sosiaaliset suhteet ja pitkäaikaisasunnottomuus
päihderiippuvaisten turkulaisten nuorten miesten kokemana

Kandidaatintutkielma
Anna-Maija Kuuskoski
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta / Sosiaalitieteiden laitos

KUUSKOSKI, ANNA-MAIJA: Tuuliajolla ilman kompassii. Sosiaaliset suhteet ja pitkäaikaisasunnottomuus päihderiippuvaisten turkulaisten, nuorten miesten kokemana

Kandidaatintutkielma, 39 s., 6 liites.

Sosiaalipolitiikka

Marraskuu 2011

Tiivistelmä

Suomessa asunnottomuutta on saatu vähennettyä viimeisen neljännesvuosisadan aikana, mutta pitkäaikaisasunnottomuuteen ei ole pystytty samalla lailla puuttumaan. Pitkittynyt asunnottomuus koskee myös nuoria ja on nuorille erityisen haitallista, koska se vaikeuttaa nuoren itsenäistymistä. Asunnottomuus on vahvasti sukupuolittunut ilmiö, sillä valtaosa asunnottomista on miehiä. Sosiaalisten suhteiden merkitystä asunnottomuuden kompleksisessa kokonaisuudessa on tutkittu vähän. Kuitenkin sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa etenkin nuorten elämää.

Tässä tutkimuksessa selvitetään pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden, päihdeongelmaisten nuorten aikuisten miesten sosiaalisia suhteita sekä miesten kokemuksia näistä suhteista. Tutkimus on laadullinen, ja aineistonkeruumenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Aineiston analyysimenetelmänä on teoriasidonnainen sisällönanalyysi ja teemoittelu. Aineistona ovat viiden Turun tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishankkeessa mukana olevan ja/tai Turun katkaisuhuoltoasemalla hoidossa kesällä 2011 olleen, pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneen, päihdeongelmaisen nuoren aikuisen miehen haastattelut. Tutkimuksessa nuoriksi aikuisiksi määritellään 18–35-vuotiaat. Haastateltavat olivat 28–35-vuotiaita.

Tutkimuksessa haastateltujen miesten sosiaaliset suhteet painottuivat läheissuhteisiin ja yhteiskunnallisiin suhteisiin. Jäsenyyteen perustuvat suhteet sijoittuvat pääosin vertais-tuki- ja harrastusryhmiin.

Läheissuhteissa äidin merkitys oli suuri, mutta suhde isään oli kaikilla vaikea. Parisuhteessa ei elänyt kukaan, ja aiemmat kokemukset olivat kielteisiä, mikä aiheutti varovaisuutta. Silti suhdetta toivottiin tulevaisuudessa. Ystävien merkitys oli suuri, ja selviytymistä tuki se, että ystäviä oli myös asunnottomien ja päihderiippuvaisten ryhmän ulkopuolelta.

Yhteiskunnallisia suhteita haastateltavilla oli paljon. Työssä ei haastatteluhetkellä ollut kukaan, mutta työhön suhtauduttiin myönteisesti. Käytännön läheinen työpaikka toivottiin löytyvän ilman lisäkoulutusta. Luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin vaihteli, mutta oli vähäistä muun muassa sosiaalitoimistoon ja työvoimatoimistoon. Sosiaalinen luottamus osoittautui keskeiseksi tekijäksi kaikissa haastateltaville merkityksellisissä sosiaalisissa suhteissa. Tutkimuksessa ilmeni, että luottamusta voidaan yhteiskunnan toimenpitein lisätä. Lisätutkimus olisikin tarpeen sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisen luottamuksen merkityksestä laajemminkin.

Asiasanat: pitkäaikaisasunnottomuus, päihdeongelma, nuori aikuinen mies, sosiaaliset suhteet, sosiaalinen luottamus.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 ASUNNOTTOMUUS SOSIAALISENA ONGELMANA.....	3
2.1 Asunnottomuusilmiön taustaa.....	3
2.2 Kuka on asunnoton? – erilaisia lähestymistapoja asunnottomuuteen.....	5
2.3 Asunnottomuus tilastojen valossa Suomessa.....	7
2.4 Pitkäaikaisasunnottomuuden riskit.....	9
3 NUORI AIKUINEN, SOSIAALISET SUHTEET JA ASUNNOTTOMUUS.....	11
3.1 Sosiaaliset suhteet nuoren elämässä.....	11
3.2 Nuoret asunnottomien ryhmänä.....	12
3.3 Tutkimuksia nuorten asunnottomuudesta.....	14
4 TUTKIMUSASETELMA.....	17
4.1 Tutkimustehtävä	17
4.2 Tutkimuksen aineisto ja aineistonkeruumenetelmä.....	18
4.3 Tutkimuksen eettisyys.....	20
5 KOKEMUKSET SOSIAALISISTA SUHTEISTA.....	22
5.1 Suhteet läheisiin ja ystäviin.....	22
5.2 Suhteet järjestöihin ja yhteiskunnallisiin organisaatioihin.....	24
5.3 Asunnottomuuden taustatekijät.....	28
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	30
7 LÄHTEET.....	34
LIITEET.....	40

1 JOHDANTO

Asunto on välttämätön ihmisarvoisen elämän edellytys. Vuonna 2010 Suomessa oli kuitenkin noin 8000 asunnottomia, joista lähes 1400 oli alle 25-vuotiaita nuoria. Asunnottomuus on myös vahvasti sukupuolittunut ilmiö, sillä valtaosa asunnottomista on miehiä. (ARA 2011, 4; 7.) Suomessa etenkin pitkäaikaisasunnottomuuden hoitaminen on koettu vaikeaksi tehtäväksi, vaikka asunnottomuutta muuten on pystytty vähentämään viimeisen neljännesvuosisadan aikana (YM 2008, 3–4). Nuorille pitkittynyt asunnottomuus on erityisen haitallista, koska siirtyminen koulutukseen, työelämään ja aikuisuuteen ylipääntään vaikeutuu, mikä hankaloittaa olennaisesti myös nuorten myöhempää kehitystä (Nurmi 1997, 273–274). Toukokuussa 2007 ympäristöministeriön asettama työryhmän valmisteli pitkäaikaisasunnottomuuden valtakunnallisen vähentämishojelman, jonka tavoitteeksi tuli asteittain poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä (YM 2008, 5).

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää millaisia päihdeongelmaisen, pitkäaikaisasunnottoman nuoren aikuisen miehen sosiaaliset suhteet ovat ja miten hän kokee niiden merkityksen. Sosiaalisten suhteiden merkitys asunnottomuuden kontekstissa on vähän tutkittu, mutta tärkeä osa-alue (Avramov 1999, 544). Vasta viime vuosina tutkimus on alkanut kiinnittää huomiota nuorten asunnottomien kokemuksiin heidän näkökulmastaan (Robinson 2008, 51). Kortteinen ja Elovainio (2006, 342) toteavat, että syrjäytymässä olevien ihmisten integroiminen takaisin yhteisönsä vaatii näiden ihmisten omien kokemusten selvittämistä, jotta voidaan ymmärtää miten heitä voidaan tukea. Sosiaalisiksi suhteiksi tutkielmassa katsotaan kaikki ne henkilökohtaiset vuorovaikutussuhteet, joista yksilö saa henkistä tukea, materiaalista apua, palveluja, tietoja ja uusia ihmissuhteita (Seikkula 1994, 16).

Tutkimus on ajankohtainen, sillä vaikka suurin osa nuorista Suomessa voi hyvin, niin toimeentulon, koulutuksen, työn, terveyden ja asumisen puutteet kasaantuvat (Allianssi 2010, 28). Ympäristöministeriön asettaman työryhmän raportissa ”Nimi ovesa” (YM 2007, 13) pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen katsottiin niin eettisesti, oikeudellisesti kuin taloudellisesti välttämättömäksi. Nuorten kohdalla kaikki nämä perustelut ovat, jos mahdollista, vieläkin velvoittavampia. Eettisenä perusteena on yksinkertaisesti ihmisarvo. Pitkäaikaisesti ilman asuntoa ollessaan ihminen voi joutua viranomaisten tulkinnoissa kastiin ”asumiskyvytön”, jolla tarkoitetaan kyvyttömyyttä pitää riittävästi

huolta itsestä ja asunnosta tai kyvyttömyyttä elää asunnossa häiritsemättä muita tai jopa tahdottomuutena parantaa asumistasoaan. Asumiskyvyttömiksi arvioitujen sopivimmaksi asumismuodoksi määritellään silloin herkästi laitos tai asuntola. (Jokinen & Juhila 1991, 44–46.) Jos viranomaiset eivät katso voivansa auttaa asunnon hankinnassa ennen kuin asumiskyky on palautettu ja ihminen on taas kykenevä ottamaan vastuun elämästään, unohtuu se että ilman asuntoa ihmisen osallisuus yhteiskunnassa ei toteudu vaan hänestä tulee ulkopuolinen. Perustuslaki (731/1999, 19§) takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Julkisen vallan tulee perustuslain mukaan edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Taloudellisesti asunnottomuus aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia ja juuri nuorten kohdalla vaikutus korostuu kun nuorten kuntouttaminen työelämään vaikeutuu asunnottomuuden pitkittyessä. (YM 2007, 9–12.)

Tutkielman aluksi, luvussa kaksi, tarkastelen asunnottomuutta yleensä sekä määrittelen siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Kolmannessa luvussa käsittelen sosiaalisten suhteiden merkitystä nuorille aikuisille ja nuorten asunnottomuuden erityisiä piirteitä. Sen jälkeen täsmennän tutkimusasetelman ja esittelen keskeiset tulokset ja johtopäätökset.

2 ASUNNOTTOMUUS SOSIAALISENA ONGELMANA

Jotta ilmiö voidaan määritellä sosiaalisesti ongelmaksi, tulee sen liittyä yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen, olla yhteiskunnassa vallitsevien arvojen tai normien vastainen ja määrältään yhteiskunnassa merkittävä (THL 2003). Ronnby (1986, 14) määrittelee sosiaaliset ongelmat sellaisiksi yhteiskunnallisiksi olosuhteiksi, jotka aiheuttavat ihmisryhmille kärsimyksiä heidän sosiaalisessa elämässään ja vaativat vastatoimia.

Euroopan Asunnottomuusjärjestöjen Liitto (FEANTSA) pyrkii vaikuttamaan Euroopan unionin komission ja Yhdistyneitten kansakuntien kautta päätöksentekoon asunnottomuutta ja sen ehkäisemistä koskevissa kysymyksissä. Euroopan parlamentti on vuonna 2008 hyväksynyt julistuksen, jossa Euroopan laajuisesti kehoitetaan hoitamaan kadulla asuvien tilanne vuoteen 2015 mennessä. Euroopan unionin jäsenmaissa asunnottomuus siis mielletään sosiaalisesti ongelmaksi, mutta asunnottomuuden kulttuuriset ilmenemismuodot, laajuus ja toimenpiteet vaihtelevat suuresti. (FEANTSA 2011.) Eurooppa-neuvoston vuonna 2010 hyväksymään Eurooppa 2020 -strategiaan sisältyy eurooppalainen foorumi köyhyyden torjunnalle, ja asunnottomat mainitaan erikseen yhtenä riskiryhmänä, jonka tilanteeseen jäsenvaltioiden tulee puuttua. Mitään täsmällisiä, jäsenmaita sitovia tavoitteita ei ole asetettu. (Busch-Geertsema 2011, 6.) Asunnottomuus on yksi köyhyyden ilmentymä tämän päivän Euroopassa, mutta asunnottomuutta tulee tutkia myös sosiaalisena prosessina ja itsenäisenä ilmiönä, eikä vain köyhyyden osana (Avramov 1999, 2–3).

2.1 Asunnottomuusilmiön taustaa

Suomessa asunnottomuus on historian saatossa ollut vaikea ongelma. Alun perin maaseudun tilattoman loisiväestön asunnottomuus on muuntunut vuosikymmenien saatossa kaupunkien monimuotoiseksi asunnottomuudeksi. Varsinaisena sosiaalipoliittisena puutteena asunnottomuus alettiin nähdä vasta niin kutsutun ”suuren muuton” myötä 1960-luvun lopulla. Tällöin etenkin pääkaupunkiseudulla asunnottomuus ja pakkaskuolet herättivät keskustelua yhteiskunnassa ja asuntopolitiikkaa alettiin käyttää myös sosiaalipoliittikan välineenä. (Paulus 1993, 11–13; 113.)

Ruotsissa toisen maailmansodan jälkeen valtiollinen ja kunnallinen asuntopolitiikka kehittyivät voimakkaasti ja tavoitteena 1960- ja 1970-luvuilla oli asunnottomuuden poistaminen. Laitosasumisen epäsuotuisat vaikutukset ihmisen itsenäisiin kykyihin olivat jo

silloin keskustelussa esillä. Ruotsissakin asuntomarkkinoita yksityistettiin 1990-luvulla rajusti, minkä seurauksena vuokrat nousivat, asukasvalintaan tuli tiukempia rajoituksia ja asunnottomuus lisääntyi. (Swärd 2008, 57; 67–69.)

Isossa-Britanniassa 1980-luvun alusta voimakkaasti lisääntyneen köyhyyden ja asunnottomuuden on nähty liittyneen työttömyyden kasvuun ja samanaikaiseen hyvinvointivaltion palveluiden supistamiseen (Hannikainen-Ingman 1998, 32). Vaikka oikeus asumiseen oli tunnustettu ja lakeja asunnottomuuden hoitamiseksi säädetty, vastuu asioiden hoitamisesta jätettiin paikallistasolle ilman riittävää rahoitusta ja ohjeistusta (Daly 1996, 85; 87). Ohjelmia asunnottomuuden ehkäisemiseksi ja asunnottomien tukemiseksi on Britanniassakin ryhdytty jälleen 2000-luvulla toteuttamaan (FEANTSA 2010, 4).

Vuosi 1987 oli Yhdistyneitten kansakuntien julistama kansainvälinen asunnottomien vuosi. Silloin Suomessa oli vielä lähes 20000 asunnottomia, mutta teemavuoden kannustamana hallitus asetti tavoitteeksi asunnottomuuden poistamisen vuoden 1991 loppuun mennessä. Vasta tällöin sosiaalipoliittiset tavoitteet, kuten tasa-arvon lisääminen ja minimitaso turvaaminen, tulivat merkittävään asemaan asuntopoliitikassa. Tavoite ei kuitenkaan toteutunut, vaikka kunnat järjestivät asunnon 5000–6000 asunnottomalle vuosittain. Uusia asunnottomia tuli aina tilalle ja usko ihmisten kykyyn asua ilman erityistä tukea oli suuri, eikä palveluiden kehittämiseen panostettu. Kymmenessä vuodessa asunnottomuus saatiin kuitenkin vähennettyä puoleen. (Kärkkäinen 1998, 20–23; Paulus 1993, 165.) Sosiaalitoimen rooli asunnottomuuden hoitamisessa onkin vuosien varrella kasvanut ja palvelujärjestelmää on kehitetty (YM 2007, 4).

Perheiden asunnottomuutta Suomen sosiaaliturvaverkko on pystynyt hoitamaan ja ehkäisemään hyvin, vaikkakin viimeisimmässä asunnottomuustilastossa on lievää nousua (Avramov 1999, 9; ARA 2011, 4). Asunnottomuutta on siis kaiken kaikkiaan saatu vähennettyä, mutta pitkäaikaisasunnottomuuteen ei ole pystytty samalla tavalla puuttumaan, vaikka juuri siinä huono-osaisuus yhteiskunnassa kulminoituu (YM 2007, 4; 6). Vaikka nuorten osuus asunnottomista on jonkin verran laskenut vuonna 2010, on se yhä lähes viidennes kaikista asunnottomista, ja myös nuorista osa on pitkäaikaisasunnottomia (ARA 2011, 4).

2.2 Kuka on asunnoton? – erilaisia lähestymistapoja asunnottomuuteen

Asunnottomuus on moniulotteinen ilmiö ja se voi merkitä kadulla asumisen lisäksi kavereiden luona, asuntoloissa, turvakodeissa tai muissa laitoksissa asumista (Socca 2011). Granfelt (1998, 54–55) jakaa asunnottomuuden absoluuttiseksi ja suhteelliseksi asunnottomuudeksi. Absoluuttinen asunnottomuus on näkyvä sosiaalinen ongelma, se on kaduilla, metsissä, rappukäytävissä ja yömajoissa asumista. Suhteellinen asunnottomuus ei näy samalla tavalla, koska asunnottomat ovat näkymättömissä kavereiden luona, asuntoloissa tai muissa laitoksissa.

Asunnottomuuden käsitteen määrittelyn tavat voi karkeasti jakaa kahtia. Yksilöstä lähtevässä mikrotason lähestymistavassa asunnottomuutta selitetään yksilön ominaisuuksilla, jotka vaikuttavat asumiskykyyn. Tällöin puhutaan erityisryhmistä, kuten esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmaisista, vapautuvista vangeista, vanhuksista ja nuorista. Keskeisin yhdistävä tekijä näille ryhmille on kuitenkin heikko taloudellinen asema. Makrotason lähestymistavassa asunnottomuutta lähestytään puutteena, joka liittyy lähinnä asuntomarkkinatilanteeseen ja ihmisen taloudelliseen tilanteeseen. Kyse on siis yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä ja ratkaisuna nähdään yleiset asuntopoliittiset keinot. Suomi on hyvin omistusasuntovaltainen maa ja vuokra-asuminen pitkälti markkinoiden armoilla. Kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista on jatkuvasti pulaa, etenkin kasvukeskuksissa. (Jokinen & Juhila 1991, 4–7.) Makrotason lähestymistavassa asuntopoliittikan sisältöön kiinnitetään tutkimuksessa erityistä huomiota. Esimerkiksi Suomessa ja Britanniassa on tutkimuksissa tuotu esiin asuntopoliittikan yksityistämisen ja omistusasumisen suosimisen negatiiviset vaikutukset yksinäisille ja pienituloisille ihmisille. (Paulus 1993, 21.)

Granfelt (1998, 49–50) tuo tutkimuksessaan esille tarpeen nähdä asunnoton yksilönä rakenteellisten tekijöiden rinnalla. Asunnottomiin ihmisiin ja heidän elämäänsä kohdentuvaa tutkimusta hän kutsuu psykososiaaliseksi lähestymistavaksi ja katsoo, että se ja rakenteellinen lähestymistapa täydentävät toisiaan, eikä kumpikaan yksin voi tavoittaa ilmiön kokonaisuutta.

Avramov (1999, 5–9) tarkastelee asunnottomuutta riskien kautta. Keskeisiä asunnottomuuden riskejä ovat makrotasolla yhteiskunnan syrjäyttävät rakenteet, välittävällä tasolla sosiaalisten verkostojen puute ja mikrotasolla yksilölliset tekijät eli henkilökohtainen haavoittuvuus. Tässä lähestymistavassa yhdistyvät niin rakenteelliset, kuin yksilötason

tekijät. Asunnottomuus on prosessi, jota tulee ymmärtää monitasoisesti ja kokonaisvaltaisesti. Yhteiskunnan syrjäyttäviä rakenteita ovat juuri edellä mainitut asuntomarkkinoiden mekanismit, joita seuraa kohtuuhintaisten asuntojen puute. Lisäksi sosiaaliturvan sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden puutteet ja tiettyjä ryhmiä syrjivät juridiset ja sosiaaliset rakenteet vaikeuttavat asunnon saantia. Sosiaalisia verkostoja ovat mm. perhe, ystävät, naapurusto, vertaisryhmät, erilaiset alakulttuuriset ryhmät ja ylipäättään epäviralliset sosiaaliset suhteet. Henkilökohtaisiin riskitekijöihin kuuluu asuminen lastenkodissa, vankilassa, psykiatrisessa sairaalassa tai muussa laitoksessa elämän varrella, perheen sisäiset ongelmat, koulun keskeyttäminen sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Asunnottomuutta tutkittaessa tulee tunnistaa niin makrotason, välittävän tason, kuin mikrotason mekanismeja.

Välittävien tekijöiden eli sosiaalisten suhteiden merkitystä on tutkittu vähän. Tästä johtuen sosiaalisten verkostojen vaikutusta asunnottomuusprosessiin ei ymmärretä riittävästi. Perhe, muut epäviralliset sosiaaliset suhteet sekä julkiset palvelut ovat niitä sosiaalisia instituutioita, joihin ihmisen integraatio yhteiskunnassa pitkälti perustuu. Jos ihmiseltä puuttuu voimavaroja, mahdollisuuksia tai kykyä saada tukea näiltä instituutioilta, kasvaa syrjäytymisen todennäköisyys. Asunnottomien on vaikeaa luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita ja hyödyntää julkisia palveluja. Sosiaalisten siteiden kautta asuminen liittyy laaja-alaisesti inhimilliseen toimintaan ja asunnon puute estää ihmistä osallistumasta valtakulttuurin toimintaan, on kyse sitten perhe-elämästä, työstä tai ystävyyssuhteista. (Avramovin 1999, 3–5.)

Asunnottomuus ymmärretään eri tavoin eri yhteiskunnissa ja eri kulttuureissa. Tämä näkyy myös kielenkäytössä. Suomessa on vakiintunut termi ”asunnoton”, termin ”koditon” sijaan. Suomessakin käytettiin 1960-luvulle saakka yleisesti termiä ”koditon”. (Tainio 2009, 26–28.) Taipaleen (1982) väitöskirjan myötä kodittomuudella alettiin ymmärtää asunnottomuuden subjektiivisempaa, juurettomuuden ja irrallisuuden kokemusta. Ruotsissa sanoja ”hemlös” ja ”bostadslös” käytetään rinnakkain, vaikka määritelmässä on eroja suhteessa asunnottomien elämäntapaan, juurettomuuteen ja asunnossa asumisen mahdollisuuksiin (Swärd 2008, 111–112).

FEANTSA on laatinut European Typology on Homelessness and Housing Exclusion (ETHOS) nimellä kulkevan typologian yhteiseurooppalaiseen käyttöön. Tavoitteena on kehittää asunnottomuusilmiön ymmärtämistä ja mittaamista Euroopassa niin, että löy-

dettäisiin yhteinen käsitteistö ja mittaristo tilastointiin, keskusteluun ja poliittiseen kehitystyöhön. Typologiassa 13 toimintaluokkaa ja 24 elämäntilannetta liittyvät neljään laajempaan luokkaan ”ulkona asuminen”, ”asunnon puuttuminen”, ”epävarma asuminen” ja ”puutteellinen asuminen”. Näin asunnottomuus määritellään prosessiksi eikä staattiseksi tilaksi. (Edgar 2009, 6–7; 22; 73.)

Suomessa tilastokeskuksen määritelmän mukaan asunnottomiin luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä laitoksissa¹ asunnon puutteen vuoksi asuvat. Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa sekä tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät luetaan asunnottomiksi. (Tilastokeskus 2011.) Ympäristöministeriön (2007, 6) asettaman työryhmän selvityksessä ”Nimi ovesa” painotetaan, että asunnottomuus ei ole yksilön ominaisuus, vaan tila, johon yksilö on erilaisista syistä päätenyt. Sen lisäksi, että asunnon syrjäytyminen asuntomarkkinoilta, hän syrjäytyy paljolti myös sosiaalisista suhteista ja yhteisöllisistä siteistä.

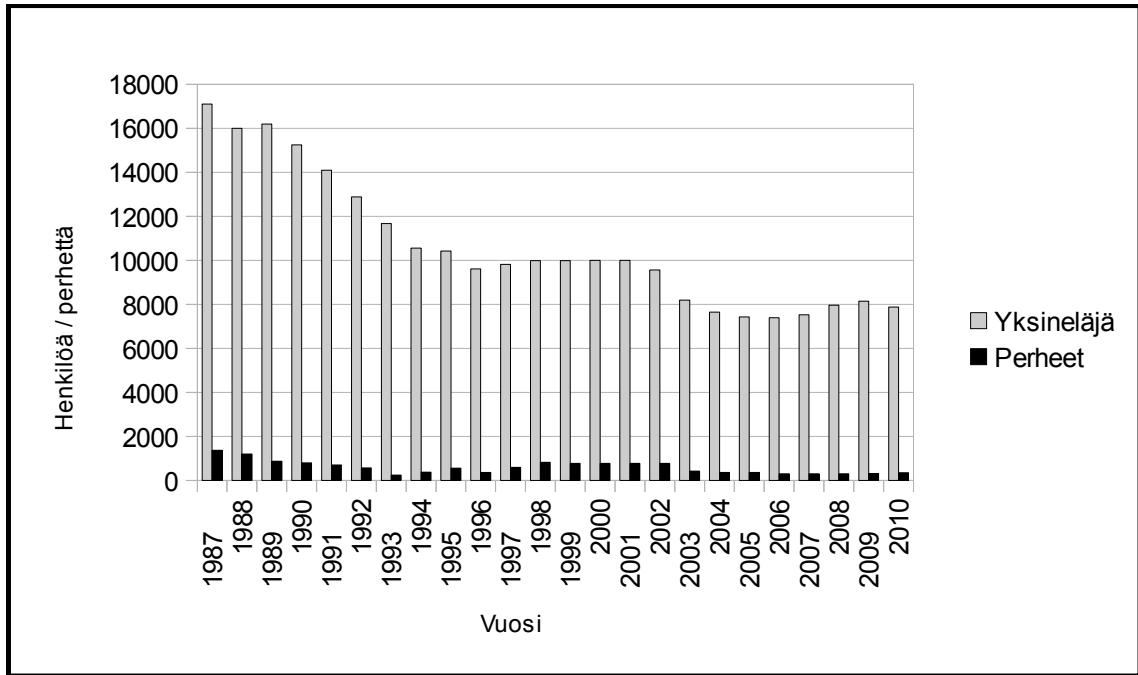
Avramov (1999, 13) määrittelee asunnottomuuden sen aiheuttaneiden sosiaalisten mekanismien kautta. Asunnottomat ovat niitä ihmisiä, joilla ei ole mahdollisuutta pysyvään henkilökohtaiseen asuntoon. Esteenä ovat tavallisesti joko taloudelliset tai sosiaaliset rajoitteet. He eivät välttämättä kykene täysin itsenäiseen elämään tarvitsemaan tukea ja apua, vaikka eivät varsinaisesti ole laitoshoidon tarpeessa. Suurin todennäköisyys joutua asunnottomaksi on niillä, joille on kasaantunut useita ja mahdollisesti eritasoisia asunnottomuuden riskitekijöitä. Tutkielmassani määrittelen asunnottomuuden tilana, johon yksilö joutuu monitasoisten sosiaalisten prosessien kautta ja kiinnitän huomion erityisesti välittävällä tasolla eli sosiaalisissa suhteissa ilmeneviin tekijöihin.

2.3 Asunnottomuus tilastojen valossa Suomessa

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) on vuodesta 1987 kerännyt kunnilta vuosittain tiedot asunnottomuudesta. Kuvasta 1 nähdään, että Suomessa asunnottomuutta saatiin valtion toimenpitein vähennettyä 1980-luvun lopulla ja vielä 1990-luvun alussa, mutta 1990-luvun alun lama näkyy tilastossa lievänä asunnottomuuden lisääntymisenä vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Vuonna 2000 hallituksen asettama työryhmä laati asunnottomuuden vähentämishjelman vuosille 2001-2003. Asunnottomien määrää

¹Esimerkiksi ensisuoijat, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat sekä kehitysvammaisten laitokset.

saatiinkin vähennettyä, mutta asunnottomuus on taas viime vuosina jonkin verran lisääntynyt. Tämä johtuu muun muassa vähäisestä vuokra-asuntotuotannosta. Vuonna 2010 Suomessa oli asunnottomana noin 7880 yhden hengen taloutta ja noin 350 perhettä. Yksin elävien asunnottomien määrä väheni edellisestä vuodesta lähes kolmella sadalla, kun taas asunnottomien perheiden määrä jonkin verran lisääntyi. Vuodesta 1987 alkavan seuranta-ajan kuluessa asunnottomuus on vähentynyt lähes puoleen.

Kuva 1: Asunnottomuus Suomessa 1987-2010. (Lähde ARA 2011.)

Asunnottomuus on selvästi yleisempää miehillä, joita on yli 80 prosenttia asunnottomista. Lähes 60 prosenttia asunnottomista on pääkaupunkiseudulla. Nuoria, alle 25-vuotiaita asunnottomista on noin joka viides. Nuorten asunnottomuus on vähentynyt hitaasti 2000-luvulla ja se lisääntyy herkästi taloudellisten laskusuhdanteiden myötä. Vuonna 2010 lähes 1400 nuorta oli yhä vailla asuntoa. (ARA 2011, 4; 7.) Vuodesta 2008 ARA on kerännyt vuosittain poikkileikkaustiedot pitkäaikaisasunnottomista marraskuun puolivälissä. Vuonna 2010 oli kuntien selvitysten mukaan yksin elävistä asunnottomista noin 40 prosenttia pitkäaikaisasunnottomia. ARA määrittelee pitkäaikaisasunnottomuuden siten, että ”pitkäaikaisasunnoton on henkilö, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana”. Turussa yksinäisiä asunnottomia oli vuonna 2010 kaupungin arvion mukaan kaikkiaan 386. Näistä pitkäaikaisasunnottomia oli 222. Käytännön mukaan asumis- ja päihdepalveluiden johtava sosiaalityöntekijä lähettää tiedustelun sosiaalitoimen eri toimipisteisiin, jot-

ka ilmoittavat tiedot omaan asiakaskuntaansa kuuluvista asunnottomista. (ARA 2011, 7–13.) Turun tiedoissa vuodelta 2010 silmiinpistävä on se, että pitkäaikaisasunnottomat on kartoitettu ainoastaan asumispalveluyksiköistä tai laitoksista. Tiedoissa ei ole lainkaan ensisuojaissa, ulkona tai tilapäisesti sukulaisten, tuttavien luona tai majoitusliikkeessä asuvien lukuja. ARA:n aloitteesta tehdyn selvityksen mukaan tilastoidut asunnottomuuslukemat ja pitkäaikaisasunnottomien määrä voisivat olla suuremmat, jos kunnissa kartoitettaisiin asiakaskuntaa systemaattisemmin. Pitkäaikaisasunnottomuuden määritelmä on nykyisellään liian tulkinnanvarainen ja määrittämistä koskeva ohjeistus epäselvä. (Pitkänen 2010, 9.)

2.4 Pitkäaikaisasunnottomuuden riskit

Pitkäaikaisasunnottomat ovat se asunnottomien ryhmä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai uhkaa kroonistua siksi, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät tämän ryhmän kohdalla toimi. Pitkäaikaisasunnottomuutta ei määritellä pelkästään ajallisesti, vaan asunnottomuuden pitkittymiseen liittyvien riskien kautta. Näitä riskejä ovat esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, neurologiset vammat, taipumus väkivaltaisuuteen, rikollisuus, vankilasta vapautuminen ja velkaantuminen. Asunnontarvitsijoiden yksilöllisistä tarpeista lähteviä asumisratkaisuja ei kuitenkaan ole riittävästi tarjolla ja pitkäaikaisasunnottomat jäävät usein paitsi silloinkin, kun kyse on asunnottomille tarkoitetuista asunnoista. (YM 2007, 6–7.)

Suomessa päihteiden ongelmakäyttö ja etenkin alkoholiongelma kietoutuu pitkittyneeseen asunnottomuuteen (Tainio 2009, 38). Päihteiden ongelmakäyttö tarkoittaa tilaa, jossa päihteiden käyttö hallitsee elämää ja muut elämän sisällöt ovat päihteiden käytölle alisteisia. Riippuvuudeksi päihteiden käyttö muodostuu, kun käyttöä leimaa jatkuvuus, toistuvuus tai pakonomaisuus, vaikka käytöstä seuraa niin terveydellisiä kuin sosiaalisia haittoja. (Terveyskirjasto 2011.) Myös nuorten keskuudessa alkoholi on Suomessa selvästi eniten haittoja aiheuttava päihde (Suvisaari 2008, 18). Helsinkiläisten huumeiden ongelmakäyttäjien haastattelututkimuksesta selviää, että lähes puolet ongelmakäyttäjistä asuu puutteellisesti ja suurin osa on nuoria aikuisia (Tammi & Pitkänen & Perälä, 2011). Pitkittynyt asunnottomuus aiheuttaa niin psyykkistä kuin somaattista oireilua ja voi tätä kautta lisätä päihteiden käyttöä (Tainio 2009, 37). Päihderiippuvuus lisää siis riskiä joutua asunnottomaksi, mutta toisaalta asunnottomuus itsessään saattaa lisätä päihteiden käyttöä.

Pitkäaikaisasunnottomista on käytetty myös ”vaikeasti asutettava” -käsitettä, jolloin huomio kiinnitetään siihen, ettei yksilöllä ole kykyä asua niissä asumismuodoissa, joita asumispalvelujärjestelmä tarjoaa, vaan hänen katsotaan tarvitsevan erityistä tukea. Tainion (2009, 34–38) mukaan vaikeasti asutettavaksi määrittyä asunnoton, jolla on sekä päihde- että mielenterveysongelmia ja jonka sairaudentunto ja hoitomotivaatio arvioidaan palvelujärjestelmän taholta alhaiseksi. Erityisryhmäajattelun vaarana on kuitenkin se, että palvelujärjestelmän toimimattomuus ja puutteet jäävät asunnottoman henkilökohtaisten ominaisuuksien varjoon. Esimerkiksi henkilöt, joilla on samanaikaisesti sekä päihdeongelma että jokin päihdeongelmasta riippumaton mielenterveyden häiriö, tarvitsevat kokonaisvaltaista hoitoa, jolloin päihdeongelmaa ja mielenterveyden häiriötä hoidetaan samanaikaisesti. Tämä ei useinkaan ole palvelujärjestelmästä johtuen mahdollista. (Aalto 2008.) Vuodesta 1987 lähtien on Suomessa tehty joka neljäs vuosi sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeva, yhden vuorokauden kestävä päihdetapauslaskenta. Vuoden 2007 laskennassa asunnottomien osuus oli pysynyt suhteellisesti edellisen laskennan tasolla, kahdeksassa prosentissa, ja kaikissa laskennoissa on noussut esiin päihdeongelmaisten huono-osaisuus. Päihteistä riippumattomat mielenterveysongelmat olivat yleisiä ja asunnottomilla vielä yleisempiä kuin muilla. (Nuorvala & Huhtanen & Ahtola & Metso, 2008, 661–662.)

Paugamin (1999, 37–40) tutkimuksessa ilmeni, että asunnottomuus heikentää sosiaalisia suhteita. Jos asunnottomuus pitkittyy, sosiaaliset suhteet perheeseen ja aiempiin ystäviin katkeavat usein kokonaan. Erityisesti nuoret jotka lähtevät perheestä ristiriitojen vuoksi omasta tahdostaan, kokevat vaikeaksi ylläpitää suhteita perheeseen. Asunnottomuuden pitkittyessä myös luottamus yhteiskunnan instituutioihin heikkenee, toivottomuus tulevaisuuden suhteen lisääntyy ja voimavarat hupenevat välittömien tarpeiden tyydyttämiseen.

Kortteinen ja Elovainio (2006, 335–340) painottavat tutkimuksensa perusteella sosiaalisen luottamuksen merkitystä ihmisen selviytymisessä. Sosiaalinen epäluottamus on tärkeä osatekijä huono-osaisuuden syvenemisessä. Epäluottamus vie ihmisen kehään, jossa epäluuloinen ja vihamielinen käyttäytyminen herättävät vastaavasti epäluuloisuutta ympäristössä. Näin sosiaalisiin suhteisiin luottamuksensa menettäneistä tulee entistäkin haavoittuvampia ja he päätyvät kasaantuviin vaikeuksiin.

3 NUORI AIKUINEN, SOSIAALISET SUHTEET JA ASUNNOTTOMUUS

Nuori aikuinen -käsite kuvaa enemmänkin elämäntapaa ja maailmankuvaa kuin tarkkaa ikävaihetta. Elämänvaiheena nuori aikuisuus on itsen etsimisen ja samalla myös yhteisöllisyyden aikaa, johon kuuluu asioiden kokeilu sekä kyseenalaistaminen (Nurmi 1997, 270). Havighurstin (1955, 257–267) teoriassa nuoren aikuisen kehitystehtäviä ovat työelämään siirtyminen, perheen perustaminen, itsenäisen roolin omaksuminen yhteisössä ja näiden kautta vastuunotto elämästä. Galland (1995; teoksessa Puuronen 2006, 161) tuo esiin, että nuorten siirtymät ikävaiheesta seuraavaan eivät tapahdu enää kitkatta, vaan nuoret voivat joutua vuosiakin kestäviin rajatilanteisiin. Tällöin esimerkiksi työttömän nuoren taloudellinen riippuvuus vanhemmista voi jatkua kuten lapsena, vaikka hän toisaalta elää jo riippumattoman aikuisen elämää. Epäonnistumiset elämässä ja itsenäistymisessä voivat johtaa kielteiseen minäkuvaan ja defensiiviseen toimintaan (Nurmi 1997, 270).

Nuori aikuinen -ikävaihe on määritetty eri tutkimuksissa hieman eri tavoin. Kansanterveyslaitoksen (KTL) Terveys 2000 -tutkimuksessa määritellään nuoret aikuiset 18–29 -vuotiaiksi (Aromaa & Koskinen 2002, 3). Tutkiessaan nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmia Kauppinen (2008, 78) määritteli nuoret aikuiset 18–30 -vuotiaiksi. KTL:n vuonna 2008 tekemässä nuorten aikuisten mielenterveys- ja päihdehäiriöitä kartoittavassa tutkimuksessa ikäryhmä määritellään 20–35 -vuotiaiksi (Suvisaari 2008, 18). Vuoden 2006 nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita (Nuorisolaki 2006/72, 2§). Tässä tutkimuksessa nuori aikuisuus määritetään ikäryhmään 18–35 -vuotiaat.

3.1 Sosiaaliset suhteet nuoren elämässä

Etenkin nuorilla sosiaalisten suhteiden merkitys itseymmärryksen kehittymiselle on suuri, ja nuorilla aikuisilla merkitys korostuu, kun itsenäiset valinnat elämässä ovat ajankohtaisia. Sosiaalinen tuki auttaa vaikeuksissa sekä antaa rohkaisua ja opastusta arjen valinnoissa. Sosiaalisten suhteiden kautta ihminen tulee osaksi yhteisöään, ja vuorovaikutuksessa muihin hän saa tietoa ja mahdollisuuden arvioida sekä ymmärtää kokemuksiaan. Jos ihminen kokee olevansa yhteisössään ulkopuolinen, luottamus omiin kykyihin heikkenee, eikä hän myöskään pysty luottamaan toisiin. (Cotterell 2007, 5–8; 113; 257–259.) Saari (2009, 56–57) jakaa ystävyysuhteiden hyvinvointia lisäävät vaikutukset viiteen kategoriaan. Niistä saa instrumentaalista tukea rahapulassa ja avuntar-

peessa (1), informaation siirtoon perustuvaa tukea, kuten tietoa työpaikoista (2), psykologista tukea elämän murrosvaiheissa (3) sekä arvostusta ja statusta (4). Liäksi ne osoittavat, että on hyväksytty yhteisössään (5).

Pincusin ja Minahanin (1973, 3–5; 11) esittämä systeeminen näkemys ihmisen voimavaroista avaa hedelmällisen näkökulman sosiaalisiin suhteisiin. Ihmisen voimavarat muodostuvat vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaalinen vuorovaikutus nähdään järjestelminä, joissa toimimalla ihminen saa voimavaroja elämäänsä. Ongelmat nähdään voimavarajärjestelmien ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen toimimattomuutena ja näin sosiaalisen tilanteen eikä ihmisten ominaisuuksina. Voimavarat jaetaan 1) informaalisiin eli luonnollisiin, 2) formaalisiin eli jäsenyyteen perustuviin sekä 3) yhteiskunnallisiin voimavarajärjestelmiin.

Informaalit eli luonnolliset järjestelmät muodostuvat perheestä, ystävistä, naapureista ja muista lähiyhteisön suhteista, ja ihminen saa näistä suhteista emotionaalista tukea sekä käytännön apua ja neuvoja. Formaaleja järjestelmiä ovat erilaiset jäsenorganisaatiot ja yhdistykset ja ne voivat joko tarjota jäsenilleen resursseja suoraan tai auttaa neuvotte-luissa yhteiskunnallisten resurssijärjestelmien kanssa. Yhteiskunnalliset järjestelmät on puolestaan organisoitu julkisen toiminnan kautta. Tällaisia järjestelmiä ovat esimerkiksi sosiaalipalvelut, koulutus- ja kulttuuripalvelut ja myös asumiseen liittyvät palvelut. Tärkeää on kiinnittää huomio siihen, miten vuorovaikutus ihmisen ja resurssijärjestelmän välillä tapahtuu ja onko sitä, sekä siihen kuinka sosiaalisen tilanteen eri osat, siis myös yksilöiden ominaisuudet, vaikuttavat toisiinsa. Sosiaalisten voimavarojen järjestelmiä tulisikin tietoisesti hyödyntää sosiaalisia ongelmia ratkottaessa (Raunio 2006, 50). Portes (1998, 15–18) kuitenkin painottaa, että tiiviit yhteisölliset siteet eivät välttämättä ole yksilölle ja ympäröivälle yhteisölle aina hyödyllisiä, vaan ne voivat myös johtaa haitalliseen ryhmäkuriin ja yhdenmukaisuuden paineeseen. Tutkielmassa lähestyn nuorten aikuisten sosiaalisia suhteita voimavarajärjestelmien näkökulmasta, siten että otan huomioon myös sosiaalisten suhteiden mahdolliset haitalliset vaikutukset.

3.2 Nuoret asunnottomien ryhmänä

Kaikilla ei aikuisuuteen siirtyminen tapahdu vaikeuksista. THL:n vuosina 2003–2005 tekemän tutkimuksen mukaan mielenterveys- ja päihdehäiriöistä oli kärsinyt jossain elämän vaiheessa noin 40 prosenttia nuorista aikuisista. Häiriöillä oli vahva yhteys matalaan peruskoulutustasoon ja työttömyyteen. (Suvisaari 2008, 19.) Nuorten aikuistumi-

seen kuuluu myös itsenäinen asuminen. Suomessa nuoret muuttavat kotoa itsenäisesti asumaan varhain, toisin kuin eteläisessä Euroopassa. Suomessa varsinkin kaupungeissa nuoret asuvat itsenäisesti yhä nuorempina. (Nikander 2009.) Lehtonen ja Salonen (2008, 107–108) jaottelevat mahdollisesti asunnottomuuteen johtavia kriittisiä vaiheita nuoren itsenäistyessä seuraavasti: siirtyminen vanhempien luota omaan asuntoon, siirtyminen koulutukseen ja sitä kautta työelämään ja siirtyminen esimerkiksi lastensuojelulaitoksesta itsenäiseen elämään.

Oman asunnon löytyminen voi olla nuorelle hankalaa. Suomen asuntokanta on hyvin omistusasuntovaltainen, mutta vuokra-asuminen on juuri nuorten tarvitsema asumismuoto (SVT 2008). Vuokrasäännöstelyn purkamisen (1993–1995) jälkeen vuokrat ovat nousseet selvästi ja myös asumismenojen osuus tuloista on noussut (Ilmonen & Hirvonen & Manninen, 2005, 34). Nuorten asunnottomuudesta on todennäköisesti merkittävä osa piiloasunnottomuutta, mikä tarkoittaa että nuoret asuvat tilapäisesti ystävien tai sukulaisten luona. Piiloasunnottomuus ei näy tilastoissa ja voi olla hyvinkin pitkäaikaista. Asuntoloihin ja yömajoihin nuoret eivät helposti hakeudu. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 42–43.)

Koulutukseen tai työelämään siirtyminen on tullut nuorille vaikeammaksi. Vuonna 2008 15–29-vuotiaita nuoria oli täysin työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella lähes 60 000. Nämä nuoret eivät myöskään ole työttöminä työnhakijoina, eläkkeellä, varusmiespalveluksessa eikä perhevapailla. Työttöminä työnhakijoina oli yli 50 000 nuorta. Jos nuorella ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa, kasvaa riski jäädä työttömäksi tai täysin työmarkkinoiden ulkopuolelle. Miehistä noin 17 prosenttia ja naisista noin 11 prosenttia oli vuonna 2008 ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa 30 vuoden iässä. Asunnottomista 30-vuotiaista yli puolet oli täysin työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella. Asunnottomuudesta on vaikeaa siirtyä takaisin koulutukseen tai työelämään. (Myrskylä 2011, 10–12; 55; 71.) Vaikka tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäneiden määrää on jonkin verran saatu vähennettyä, oli se vuonna 2009 yhä yli viisi prosenttia (SVT 2011). Nuorten aikuisten asunnottomuuden, etenkin pitkäaikaisasunnottomuuden, taustalla on usein taloudellinen huono-osaisuus, ja asunnottomuus on yhteydessä korkeaan nuorisotyöttömyyteen (Hutson & Liddiard 1994, 50). Vuonna 2009 nuorten aikuisten toimeentulotukiasiakkaiden osuus kasvoi voimakkaasti (THL 2010, 2). Toimeentulotukilain (1412/1997, 10§) muutos (1172/2010) heikensi entisestään työttömien koulupudokkaiden taloudellista asemaa, kun tuli mahdolliseksi leikata 18–25 -vuotiaiden toimeentulo-

tuen perusosaa 20–40 prosenttia, jos ilman ammatillista koulutusta oleva nuori kieltäytyy koulutuksesta tai keskeyttää sen.

Merkittävällä osalla asunnottomista nuorista on lastensuojelutausta (Hutson & Liddiard 1994, 6). Suomessa lastensuojelulain jälkihuoltovelvoite turvaa lastensuojelulaitoksesta itsenäistymässä olevan 18-vuotiaan asumista. Järjestämisvelvollisuus päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lehtonen & Salonen 2008, 104.) Asunnottomien nuorten taustaa selvitetessä tulee kuitenkin tarkastella pidempää elämän historiaa, eikä vain siirtymää laitoksesta itsenäiseen asumiseen (Robinson 2008, 30). Helsingissä 18–25 -vuotiaista, sukulaisten ja tuttavien luona asuvista toimeentulotukea hakeneista nuorista 60 prosentilla oli lastensuojelutausta. Osuus olisi mahdollisesti ollut suurempikin, jos myös Helsinkiin muuttaneiden taustat olisivat olleet tiedossa. (Josefsson 2007, 90.)

Erityisen riskialttiita asunnottomuudelle ovat ne nuoret, joilla on päihde- tai mielenterveysongelmia. Hutsonin ja Liddiardin (1994, 66-67) mukaan asunnottomien nuorten päihdeiden käyttöä on liioiteltu mediassa ja on vaikeaa erottaa, onko päihdeiden käyttö asunnottomuuden syy vai seuraus. Joka tapauksessa itsenäistymässä oleva nuori, jolla on päihdeongelma, on asuntomarkkinoilla erityisen huonossa asemassa.

3.3 Tutkimuksia nuorten asunnottomuudesta

Nuorten asunnottomuus alkoi länsimaissa lisääntyä 1980- ja 1990 -luvun laman jälkeen. Ennen lamaa asunnottomuuden ajateltiin koskevan enää vanhempia, alkoholisoituneita miehiä. Selityksiä kasvuun haettiin toisaalta nuorten yksilöllisistä ominaisuuksista, toisaalta yhteiskunnan rakenteellisista tekijöistä. Tutkimuksessa on kuitenkin siirrytty tarkastelemaan nuorten asunnottomuutta kokonaisvaltaisemmin. Nuoret nähdään valintoja tekevinä yksilöinä, joiden elämää yksilöllinen tausta ja yhteiskunnan rakenteet muokkaavat. (Robinson 2008, 39–42; Hutson & Liddiard, 23–24.)

Hutson ja Liddiard (1994, 124–127) hahmottelevat nuorten asunnottomuuden jatkumon, joka prosessinomaisesti voi viedä nuorta yhä syvemmälle asunnottomuuteen. Alkuvaiheessa on usein kyse perheen sisäisistä ristiriidoista, jolloin nuori muuttaa joko ystävien tai sukulaisten luo tai jopa omilleen. Tässä vaiheessa suuri osa nuorista saa asiat kuntoon tavalla tai toisella. Keskivaiheessa nuoret asuvat erilaisissa väliaikaisissa asumismuodoissa ja työssäkäynti tai opiskelu vaikeutuu. Mitä pitempään tämä väliaikaisasumisen vaihe kestää, sitä vaikeammaksi käy paluu ”normaalin” asumisen piiriin. Myöhäi-

sessä vaiheessa asunnottomuus on jo pitkittynyt, ja nuoret voivat käyttää ensisuojiin tai asuntoloiden palveluita. Heillä saattaa esiintyä myös rikollista käyttäytymistä ja lisääntyvää päihteidenkäyttöä. Tutkijat kuitenkin painottavat, että todellisuudessa nuoret liikkuvat edestakaisin eri vaiheiden välillä.

Fitzpatrick (2000, 15-17; 80) kuvaa tutkimuksessaan nuorten asunnottomuuden eri polkuja, joissa nuorten asumisratkaisut, sosiaaliset suhteet perheeseen ja aiempaan sosiaaliseen ympäristöön sekä avun ja tuen tarve vaihtelevat. Hän painottaa, että koska sosiaalinen vuorovaikutus sekä kiintymyksen tai ulkopuolisuuden kokemus on nuorille merkittävää, nuorten kokemuksesta asunnottomuudesta voidaan arvioida vain, jos huomioidaan nuorten sosiaaliset verkostot ja ymmärretään niiden luonne. Vaikka asunnottomilla nuorilla on usein taustalla vaikeita ristiriitoja ja väkivaltaakin perheessä, useimmilla yhteydet perheeseen säilyvät. Nuoret kokevat saavansa niin taloudellista kuin henkistä tukea perheeltä ja erityisen tärkeä on suhde äitiin ja sisaruksiin. Yleensä suhteet perheeseen katkeavat kokonaan vain jos taustalla on hyvin vaikeita lapsuuden traumoja. Nuoren asunnottomuuden alkuvaiheessa sosiaaliset suhteet asunnottomuutta edeltäneisiin ystäviin yleensä säilyvät, vaikka nuoret kokevat asunnottomuutensa hävettäväksi ja leimaavaksi. Asunnottomuuden pitkittyessä ja syvetessä nuorten ystävyys-suhteet muuttuvat niin, että nuori on pääasiassa tekemisissä muiden asunnottomien nuorten kanssa. Tämä on huolestuttavaa kun ajatellaan nuoren mahdollisuuksia integroitua takaisin yhteiskuntaan. Asunnottomat nuoret kokevat tarvitsevansa materiaalista avun lisäksi myös henkistä tukea julkisista palveluista, mutta toimivan asiakassuhteen rakentuminen nuoren kanssa vaatii työntekijältä pitkäjänteistä luottamuksellisuutta. Nuoret kokevat sosiaalityön herkästi leimaavaksi ja yksityisyyttä loukkaavaksi. (Fitzpatrick 2000, 93–98; 112–113.)

Robinsonin (2008, 54; 86–92) mukaan nuorten asunnottomuutta tutkittaessa ei ole riittävästi selvitetty asunnottomuuteen johtaneita syitä ja kuultu itse asunnottomia nuoria. Vasta viime vuosina tutkimuksessa on alettu kiinnittää huomiota siihen, miten nuoret itse näkevät tilanteensa ja miten heitä voisi auttaa eteenpäin. Nuoret asunnottomat ovat heterogeeninen ryhmä, mutta vaikeudet perheen kanssa ovat eräs tärkeä syy, minkä nuoret itse kertovat syyksi kotoa lähtöönsä ja asunnottomuuteen. Yleensä nuoret muuttavat itsenäistymisvaiheessa edestakaisin kodin ja itsenäisen asumisen välillä, mutta asunnottomille nuorille tämä ei ole ristiriitojen vuoksi mahdollista. Kuitenkin siteet perheeseen säilyvät eliniän, eikä niitä voi helposti korvata. Tutkimuksessa ilmeni, että perheen ja

sukulaisten antama tuki oli ristiriidoista huolimatta yhtä tärkeää kuin ystäviltä tai viranomaistaholta saatu tuki.

Nuorten informaaleja sosiaalisia suhteita pidetään usein nuorten asunnottomien kanssa työskentelevien taholta enemmänkin haittatekijänä, vaikka niiden merkitys tunnustettaisiinkin. Mayock ja Vekic (2006, 32) tunnustivat tutkimuksensa perusteella yhdeksi nuoria asunnottomuudelle altistavaksi tekijäksi epäsuotuisat vertaissuhteet ja käytöshäiriöt. Lähes aina taustalla oli samanaikaisesti myös vaikeuksia vanhempien tai huoltajien kanssa. Toisaalta asunnottomuus muokkaa nuoren ystävyysuhteita. Osa aiemmista koulu- tai naapurustoystävistä jää usein pois, koska nuori saattaa kokea itsensä erilaiseksi aiempien ystävien seurassa. Toisten asunnottomien nuorten kanssa kuitenkin koetaan yhteisyyttä samojen kokemusten pohjalta, mikä taas saattaa vain vahvistaa erilaisuuden tunnetta muissa ystävyysuhteissa. (Robinson 2008, 99–101.) Asunnottomien nuorten sosiaalisia suhteita toisiin nuoriin on tutkittu kuitenkin vähän, vaikka nämä suhteet ovat nuoren elämässä merkittäviä, kuten aiemmin on todettu.

Hannikaisen ja Kärkkäisen (1997, 13–15) tutkimuksen mukaan Suomessa asunnottomuus uhkaa etenkin työttömiä nuoria, joilla on toimeentulovaikeuksia. Pääosin nuorten asunnottomuus on kuitenkin lyhytaikaista ja liittyy erilaisiin elämänmuutoksiin. Perhe- ja kasvuympäristö vaikuttavat nuoren taustalla ja ristiriidat sekä toimeentulovaikeudet perheessä lisäävät asunnottomuuden riskiä. Päihde- ja mielenterveyshäiriöitä esiintyy usein asunnottomilla nuorilla, mutta sitä, onko asunnottomuus syy vai seuraus, on vaikea selvittää. Oletettavaa onkin, että vaikutus toimii molempiin suuntiin.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa tutkitaan päihdeongelmaisten, pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden nuorten aikuisten miesten sosiaalisia suhteita ja heidän kokemuksiaan näistä suhteista.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisia sosiaalisia suhteita pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneella nuorella aikuisella miehellä on ja miten ne koostuvat suhteessa voimavarajärjestelmiin
2. Millainen merkitys pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneelle nuorelle aikuiselle miehelle näillä sosiaalisilla suhteilla on?

Kysymyksessä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, ja aineisto kerätään teema-haastatteluin. Laadullinen tutkimusote sopii sosiaalisten suhteiden kokemuksen tutkimiseen, koska siinä lähestytään tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti ja aineistoa tarkastellaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti suhteessa elämäntilanteeseen. Tavoitteena on paikantaa pitkäaikaisasunnottomille nuorille aikuisille miehille kokemuksellisesti keskeisiä ja merkityksellisiä ilmiöitä sosiaalisten suhteiden laajasta kentästä. Tutkimuksen tavoitteena on siis kuvailla ja kartoittaa tutkimuskohdetta. (Hirsijärvi & Remes & Saja-vaara 2008, 159–160.)

Tutkimuksen analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi ja teemoittelu. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Teoriaohjaavuus tarkoittaa, että analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkeytyy siihen siten, että tulkinnoille voi hakea vahvistusta tai eroavuutta teoriasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97, 103–104.) Teemoittelu on luonteva tapa analysoida teemahaastatteluaineistoa, vaikkakin teemat voivat haastatteluissa tulla esiin eri tavoin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

4.2 Tutkimuksen aineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Aineistona tutkimuksessa ovat viiden Turun tuetun asumisen lisäämis- ja kehittämishankkeessa² (TALK) mukana olevan ja/tai Turun katkaisuhuoltoasemalla³ hoidossa kesällä 2011 olleen nuoren aikuisen miehen haastattelut. Katkaisuhuoltoasemalla hoidossa olleista nuorista aikuisista haastatteluun pyydettiin niitä, joilla oli kokemuksia pitkäaikaisasunnottomuudesta. Osa oli mukana TALK projektissa. Kaikilla haastatelluilla oli siis asunnottomuuden riskitekijöistä ainakin päihdeongelma. Näin haastatellut edustivat niitä asunnottomia, joiden asuttaminen on koettu palvelujärjestelmän taholta usein vaikeaksi. Vakaampi elämäntilanne haastatteluhetkellä mahdollistaa kokemusten läpikäymistä, kun haastateltavat ovat orientoituneet ympäristöönsä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85-86.) Hoitajaksolla päihteenkäytön katkaisu ja vieroitusoireiden hoito edesauttoivat asunnottomuuskokemusten läpikäyntiä. On selvää, että haastatellut eivät edusta pitkäaikaisasunnottomia keskimäärin. Kaikki haastateltavat ovat valikoituneet haastatteluun palvelujärjestelmän kautta mutta juuri päihdeongelmaisten nuorten aikuisten joukossa esiintyy merkittävästi piiloasunnottomuutta (Tammi & Pitkänen & Perälä, 2011, 47). Kaikki pitkäaikaisasunnottomat eivät myöskään käytä päihteitä ja päihteitä käyttävilläkin ongelman syvyys vaihtelee, mutta kiistämättä päihdeongelmaisten osuus asunnottomista on suuri (Lehtonen & Salonen, 2008, 31).

Nuoret aikuiset on rajattu kohderyhmäksi, koska sosiaalisten suhteiden merkitys elämänlaadun kannalta on heidän kohdallaan korostunut. Identiteetti rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muihin koko nuoruuden ja nuoren aikuisuuden ajan. Tutkielmassa rajataan nuori aikuinen -käsite ikävuosiin 18–35. Nuoresta tulee 18-vuotiaana täysivaltainen yhteiskunnan jäsen. Itsenäistyminen on kuitenkin osalla nuoria vaikeutunut ja prosessi pitkittynyt muun muassa huonon työllisyystilanteen, mahdollisten päihdeongelmien ja asunnottomuuden takia. Aikuistuminen ja itsenäistyminen pitkittyy näillä nuorilla hyvinkin 35 vuoden ikään.

² Turussa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa on toteutettu lisäämällä tukiasuntoja ja kehittämällä edelleen asumisen tukipalveluja. Tavoitteena on mahdollistaa yksilöllinen asumispolku aina itsenäiseen asumiseen asti. (TALK 2009.) Tuetun asumisen piiriin pääsee joko riittävän pitkän asuntolajakson ja arvioinnin tai pitkäkestoisen päihdekuntoutusjakson kautta. Asukasvalinnan tekee kaupungin tukiasuntotyöryhmä. Tuetun asumisen aikana tukiasunto-ohjaajien tavoitteena on ennaltaehkäistä asujien asumispolun katkeamista tukityöskentelyn ja väliintulojen avulla, sekä tarvittaessa ohjata heitä muiden palveluiden piiriin. (TALK 2010.)

³ A-klinikkasäätiön Länsi-Suomen palvelualueen Turun katkaisuhuoltoasema on yli 18-vuotiaille tarkoitettu hoitolaitos. Hoidon tavoitteena on päihdekierteen katkaisu, vieroitusoireiden hoito ja jatkohoidon suunnittelu.

Haastateltavat olivat iältään 28–35 -vuotiaita miehiä. Naisia ei haastateltavaksi yrityk-sistä huolimatta saatu. TALK-hankkeessa tähän ikäluokkaan kuuluvia naisia oli vähän, eikä heitä onnistuttu saamaan haastatteluun. Kesällä 2011 ei katkaisuhuitoasemalla ollut hoidossa yhtään asunnottomuutta kokenutta nuorta aikuista naista. Tämä kertoo osaltaan siitä, että asunnottomuus kohdentuu erityisesti miehiin.

Asunnottomuusjaksot vaihtelivat miehillä puolesta vuodesta useaan vuoteen ja olivat toistuvia. Kaikilla oli ainakin jonkin verran kokemusta myös itsenäisesti asumisesta, mutta myös hädöistä metelöinnin tai vuokratien seurauksena. Joidenkin asumishis-toriassa laitosasumisen ja täysin vailla asuntoa olemisen kehä oli vahva. Asunnottomana ollessaan miehet olivat majoittuneet joko väliaikaisesti kavereiden, vanhempien tai iso-vanhempien luo tai asuntoloihin, kuntoutuslaitoksiin ja vankilaan. Haastatteluhetkellä kolme miehistä asui TALK-hankkeen tukiasunnossa ja kaksi oli asunnottomana.

Haastateltavien päihteidenkäyttö oli alkanut varhain ja riippuvuus oli kehittynyt 16–20 vuoden iässä opiaatteihin, pääasiassa heroiniin. Kaksi nuorta oli pystynyt lopettamaan huumeiden käytön, mutta alkoholi, ja jonkin verran myös lääkkeet, olivat korvanneet käytön. Jonkinasteisista mielenterveyshäiriöiden kokemuksista kertoivat kaikki haasta-tellut, mutta varsinainen diagnoosi oli vain kahdella. Lastensuojelusijoituksia oli ollut kahdella nuorella, joko vanhempien päihdeongelman tai omien käytöshäiriöiden vuoksi. Kolme haastateltavaa kertoi molempien tai toisen vanhemman päihdeongelmasta.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua. Laadullisen tutkimuksen, ja etenkin kokemuksen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi haastattelu soveltuu hyvin. Sen avulla voidaan tavoittaa niitä subjektiivisia merkityksiä, joita sosiaalisilla suhteilla on haastateltaville. Lisäksi haastattelu sopii hyvin myös tutkimuksen kohderyhmän tutki-miseen, koska haastattelussa kysymyksiä voi selventää ja syventää sekä motivoida haas-tateltavia kertomaan kokemuksistaan. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 35-36.) Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemat tukeutuivat aiemmin esitettyyn Pincusin ja Mi-nahanin (1973, 4–8) systeemiseen näkemykseen ihmisen voimavaroista, jossa voimava-rat jaetaan informaaleihin, formaaleihin ja yhteiskunnallisiin voimavarajärjestelmiin. Haastatteluissa huomio kiinnitettiin niin voimavarajärjestelmiin kuuluvien sosiaalisten suhteiden määrään kuin siihen millainen merkitys suhteilla haastateltavalle oli. Teema-haastattelussa kaikkien haastateltavien kanssa käsitellään samoja teemoja, mutta haas-tattelu etenee vuorovaikutuksellisesti teemoja seuraten tilanteen mukaan niin, että haas-

tateltavien itsensä antamat merkitykset ja tulkinnat sosiaalisille suhteille ovat keskeisiä, ja haastateltavien oma ääni pääsee kuuluviin (Hirsijärvi & Hurme 2008, 48). Näin haastatteluissa tulivat esille myös voimavarajärjestelmien ja yksilöiden välisen vuorovaikutuksen puutteet.

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Ihmistieteiden eettiset periaatteet on kirjattu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeeseen ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen” (2002). Näitä ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Haastatteluun osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, ja haastateltaville tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksesta, jotta he voivat arvioida haluavatko osallistua tutkimukseen. Tutkimus ei saa aiheuttaa tutkittaville henkistä, taloudellista eikä sosiaalista haittaa. Lisäksi tutkimusaineistoa tulee käsitellä ja säilyttää niin ettei haastateltavien yksityisyys vaarannu, ja aineiston käsittelystä tutkimuksen jälkeen tulee sopia osallistujien kanssa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009,4–11; Hirsijärvi & Remes & Sahavaara 2009, 23–25.)

Ennen haastatteluja tutkimukselle haettiin lupa Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimesta sekä A-klinikkasäätiöltä (liitteet 1 & 2). Kun luvat oli myönnetty, pohdittavaksi tulivat haastateltavien valintaan liittyvät eettiset kysymykset. TALK- hankkeessa mukana oleville mahdollisille haastateltaville toimitettiin tutkimuksen kirjallinen esittely (liite 3) tukiasunto-ohjaajien välityksellä. Ohjaajat myös kysyivät nuorilta halukkuutta osallistua tutkimukseen. Katkaisuhuoltoasemalla mahdollisille haastateltaville annettiin etukäteen sama kirjallinen esittely ja kerrottiin tutkimuksesta. Osallistumishalukkuutta kysyttiin vasta nuoren mietittyä asiaa. Kaikilta haastateltavilta pyydettiin vielä kirjallinen suostumus, jossa mainittiin eettiset lähtökohdat (liite 4).

Haastattelujen aikana olin työssä katkaisuhuoltoasemalla, joten pohdittavaksi tuli myös kaksoisroolini tutkijana ja työntekijänä. Työkokemukseni on vaikuttanut varmasti jo tutkimusaiheen valintaan ja myöhemmin tutkimuksen etenemiseen. Jotain voi jäädä näkemättä, kun toimii tuttujen ilmiöiden parissa. Toisaalta työkokemus antaa esitietoa ymmärtää ilmiötä ja luo varmuutta haastatteluihin, jolloin haastateltavien on mahdollisesti helpompi puhua asioistaan. Oleellista on, etteivät tutkijan omat ennakkokäsitykset ja kiinnostuksen kohteet tiedostamatta muokkaa todellisuuden havainnointia, vaan tutkija tunnistaa oman subjektiivisuutensa (Saari 2009, 148; Eskola & Suoranta 1998, 17). Tut-

kimusprosessin aikana pystyin mielestäni erottamaan työntekijän ja tutkijan roolit toisistaan. Tätä edesauttaakseni tein haastattelut aina erikseen vapaa-aikanani.

Hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattaminen edistää tutkimuksen luotettavuutta ja on myös osa eettisesti hyvää tutkimusta. Tutkimuksessa tulee noudattaa rehellisyyttä ja huolellisuutta. Tulosten analysoinnin ja johtopäätösten sekä niiden raportoinnin tulee olla avointa, mikä tarkoittaa myös puutteiden julkituomista. (Kuula 2006, 34–39.)

5 KOKEMUKSET SOSIAALISISTA SUHTEISTA

Tutkimuksen analyysi käynnistyy jo haastatteluvaiheessa, kun haastattelija tekee havaintoja ilmiöiden yleisyydestä, toistuvuudesta ja erityisyydestä (Hirsijärvi & Hurme 2008, 136). Tämän tutkimuksen äänitetty haastatteluaineisto litteroitiin ja kirjallista aineistoa tuli 63 sivua. Kirjalliseen aineistoon tutustuminen alkoi aineiston huolellisella lukemisella, jonka jälkeen aineisto teemoiteltiin. Teemoina olivat 1) suhteet läheisiin ja ystäviin, 2) suhteet järjestöihin ja yhteiskunnallisiin organisaatioihin sekä 3) asunnottomuuden taustalla vaikuttaneet tekijät.

5.1 Suhteet läheisiin ja ystäviin

Aiemmissä tutkimuksissa on ilmennyt, että ristiriidat perheessä lisäävät nuoren asunnottomuuden riskiä (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 14). Asunnottomien nuorten yhteys perheeseen kuitenkin säilyy, ja läheisiltä saatu tuki on merkittävää. Erityisen tärkeä nuorille on suhde äitiin ja sisaruksiin. (Fitzpatrick 2000, 93-98; Robinson 2008, 86-92.) Myös tämä tutkimus tukee näitä havaintoja. Neljän haastateltavalla vanhemmat olivat eronneet kun haastateltavat olivat vielä alaikäisiä, ja kolmella eron jälkeinen asumismuoto oli laitos. Kaikki haastateltavat toivat esiin äidin tärkeän merkityksen elämässään. Äiti oli tukipilari, johon suhde säilyi vaikeissakin elämäntilanteissa. Yleensä äitiin myös luotettiin.

H5: Kyl hän [äiti] tietää tasan tarkkaan kaikki mitä mä oon tehny ja hänel mä voin puhuu mist vaan.

Sisarusten merkitys tuli esiin yhteisinä lapsuusmuistoina, ylpeytenä sisarusten saavutuksista sekä toiveena kiinteämmästä suhteesta. Ne sisarukset, joilla oli omia ongelmia, koettiin ristiriitaisemmin.

H1: Sit veli, joka itsekin on päihderiippuvainen,...on kannustava, mut siin on kuitenkin ne vaaratekijät ja sen takia yritän pitää terveellistä etäisyyttä, et irtaantua vähän siitä.

Kaikkien haastateltujen suhde isään oli vaikea. Joko isällä oli päihdeongelma, mikä vaikeutti suhdetta, tai isän oli vaikea ymmärtää poikansa elämäntilannetta. Päihderiippuvuudesta kärsivä isäkin saattoi yrittää tukea nuorta esimerkiksi ottamalla tämän välillä luokseen asumaan. Nuoren tilannetta se ei auttanut, koska päihteet olivat tällöinkin mukana elämässä. Juova isä koettiin varoittavana esimerkkinä, mutta myös päihteille altis-

tavana tekijänä. Jos isä ei pystynyt hyväksymään tai ymmärtämään pojan elämäntilannetta, se koettiin herkästi mitätöintinä. Jos isä sivuutti nuoren hädän ”huvitteluna ja hauskanpirona”, se loukkasi ja etäännytti nuorta. Isältä saatu luottamus tuki nuorta miestä ja sitä myös tavoiteltiin.

H 3: Se, et kunhan täst kuntoutuu, ni sais luottamuksen isään takas, et pystyisin näyttämään hänel, et pystyn niinko jättämään päihteet ja et pystyn muuttamaan elämäntapani.

Vaikka lapsuuden kokemukset olisivat olleet hyvinkin vaikeita, ymmärrystä osoitettiin myös vanhemmalle. Tämä nuori mies ei ajatellut lapsuuden kokemusten vaikuttavan enää elämäänsä, mutta asian merkityksen arvioiminen jäi väistämättä pintapuoliseksi.

H2: En mä tie, voiks semmost ees sanoo et olik - ei siin loppupeleis enää ollu mitään suhdetta... Kyl se mua rakasti, mut eihän se oo mitään normaali lapsuutta, et joka yö nukutaan veitsi tyynyn alla, et koska se tulee riehuun.

Kolme miehistä toi haastattelussa esille isovanhemman merkityksen elämässään. Isovanhempi saattoi tukea silloinkin, kun suhde vanhempiin oli huono. Haastateltavat kertoivat hyvistä muistoista, joita he olivat saaneet isovanhemman kanssa lapsena ja isovanhemman luona saattoi vierailla vanhempanakin. Yhdellä nuorella miehellä veljen perhe oli tärkeä tukija ja motivaation lähde. Suhteita kaukaisempiin sukulaisiin ei juurikaan ollut.

Parisuhdetta ei haastatteluhetkellä ollut kukaan haastatelluista. Kokemukset parisuhteista olivat pääosin kielteisiä, mutta kaikki kuitenkin toivoivat tulevaisuudessa solmivansa toimivan suhteen. Kielteiset kokemukset parisuhteessa liittyivät yleensä päihteiden käyttöön. Kaikki painottivat, että eivät ole valmiita solmimaan suhdetta, ennen kuin ovat saaneet hoidettua oman päihdeongelmansa. Esille tuli myös epävarmuus siitä, miten ylipäätään suhde ilman päihteitä toimii ja miten löytää kumppani, joka ei käytä päihteitä. Suhteessa tärkeinä tekijöinä nähtiin luottamus ja päihdeettömyys.

H4: On se [parisuhde] tärkeä mut en mä tiedä, ko ei oo kovin tasapainost suhdetta ollu ni ei osaa sanoa, mut mä odotan sitä et luottaa toiseen, et toinen ei lähde minikään pirisäkin takia yhtään mihinkään.

Ystäväsuhteet olivat haastatelluille tärkeitä. Aiempien tutkimusten mukaan nuoren ystävyyssuhteet yksipuolistuvat, kun asunnottomuus pitkittyy. Tämän on nähty vaikeuttavan nuoren uudelleen integroitumista yhteiskuntaan. (Fitzpatrick 2000, 93–98; Robin-

son 2008, 99–101.) Tässä tutkimuksessa haastatellut nuoret aikuiset miehet kokivat ystävät tärkeäksi voimavaraksi. Osa jakoi ystävät selkeästi kahteen eri kategoriaan; tosi ystäviin ja niin kutsuttuihin ystäviin. Tosi ystävät olivat niitä, joihin voi luottaa, joille voi kertoa avoimesti asioistaan, jotka auttoivat ja kannustivat selviytymään. Niin kutsutut ystävät olivat niitä, joiden kanssa ystävyys perustui pääosin päihteiden käyttöön ja luottamus oli heikompaa. Rajanveto ei ollut haastateltaville helppoa. Yhteiset kokemukset kiinnittivät miehiä molempiin ryhmiin, ja he puntaroivat sen välillä, mitä päihteitä käyttävät ystävät merkitsivät heille ihmisinä, ja toisaalta millaisia riskejä yhteydenpito aiheutti. Vain yksi kertoi haluavansa katkaista välit päihteitä käyttäviin ystäviin kokonaan, muiden suhtautuminen oli ambivalenttia.

H5: Ko ei sitä viitteis kaikkii näit välei katkaista, vaik toiset ryyppää...ko ollaan asuttu yhden kaverinki kans monta kertaa asuntolas yhtä aikaa ja ollaan paljo liikuttu yhdessä ja tunnettu monen vuoden takaa, et ei sitä niin vaan, et en mä haluu olla sun kaa tekemisis ikin enää, et sanoo tolleen, et ei voi silleen tehdä, vaikka mä tiedän, että hän ei edes yritä lopettaa tota alkoholin käyttöä.

Haastateltujen miesten suhteet aikaisempiin lapsuuden ystäviin eivät olleet katkenneet. Kolme miehistä painotti juuri näiden pitkäaikaisten ystävien merkitystä selviytymisessä. Yhteiset kiinnostuksen kohteet ja luottamus luonnehtivat näitä suhteita ja yhteinen tekeminen sekä harrastaminen oli keskeistä. Saaren (2009, 56–57) jaottelemista hyvinvointia lisäävistä tekijöistä korostuivat etenkin psykologinen tuki ja hyväksytyksi tuleminen tunne. Myös käytännön apua ja arvostusta saatiin näistä suhteista. Kaksi miestä kertoi lapsuudenystävien olevan niitä, joiden seurassa päihteiden käyttö herkästi alkaa.

5.2 Suhteet järjestöihin ja yhteiskunnallisiin organisaatioihin

Formaaleihin voimavarajärjestelmiin kuuluvat sosiaaliset suhteet olivat määrällisesti pienin osa näiden nuorten miesten suhdeverkosta. Miehet eivät juurikaan olleet jäseninä järjestöissä. Harrastuksetkin olivat pääosin sellaisia, joissa toimittiin yksin tai epävirallisessa kaveripiirissä. Kolme haastateltavaa kertoi vertaistukiryhmien merkityksestä itselleen päihteettömyyttä tukevana yhteisönä. Narcotics Anonymous -ryhmästä (NA) saatiin etenkin psykologista tukea, mutta myös käytännön tukea, kuten esimerkiksi tietoa työpaikoista. Yhteenkuuluvuuden tunne, kannustus ja luottamus mainittiin tärkeimmiksi niistä tekijöistä, joiden vuoksi NA:ssa oltiin mukana. Esille tuli selkeä rajanveto Alcoholics Anonymous -ryhmiin (AA). NA ryhmä koettiin sopivammaksi silloinkin, kun huumeiden käytöstä oli jo pystytty irtautumaan, sillä merkityksellisiä olivat samankaltaiset elämäkokemukset.

H4: Et lopetin sit NA:ssa käynnit ja siirryin AA:han jonkin ajan kuluttuu, mut ei se oo ihan sama vaiks pääperiaatteet on samat, mut silti siit AA:sta puuttuu jotain mitä NA:ssa on. Ehkä se on se yhteenkuuluvuuden tunne, koska mä en oo alkoholisti, mä oon narkkari.

Myös harrastusten kautta muodostui merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Selkeästi eniten haastateltavia kiinnosti liikunta- ja musiikkiharrastukset. Liikunnan mainitsivat kaikki haastateltavat, joko tämänhetkisenä, entisenä tai suunnitteilla olevana harrastuksena. Kaksi haastateltavista oli pysynyt harrastuksensa parissa varhaisnuoruudesta asti. Harrastuksen parista saadut ystäväsuhteet olivat tärkeitä ja yhteydenpito tiivistä. Asunnottomuus ja päihteiden käyttö oli aiheuttanut harrastuksiin taukoja, mutta niiden pariin oli palattu elämäntilanteen parannuttua. Molemmille nämä harrastuksen parista löytyneet ystävät olivat niitä, joilla ei ollut erityisiä ongelmia päihteiden kanssa, ja miehet kokivat harrastuksen tukevan heitä vahvasti. Aktiivinen harrastaminen, joko itsenäisesti tai organisoidusti, kasaantui selvästi näille kahdelle nuorelle, ja heillä oli myös uusia suunnitelmia. Muut kertoivat kiinnostuksestaan liikuntaan, mutta sen hetkisessä elämäntilanteessa harrastukset jäivät suunnitteluasteelle.

H5: Joo oon mä aatellu [uuden liikuntaharrastuksen aloittaminen], mut ko mul on muutenki tota toimintaa, et en tie sit et liika on liikaa aina. Ei joka paikkaan ehdi, et se on harmillist.

Koulutuksella on yhteiskuntaan integroiva vaikutus ja ilman sitä riski jäädä ulkopuoliseksi kasvaa (Myrskylä 2011, 12). Kahdella haastatellulla nuorella peruskoulu oli jäänyt kesken, mutta kolmella oli myös peruskoulun jälkeisiä, loppuun saatettuja, ammattiopintoja. Ne, joilla ammattiopintoja oli, eivät juurikaan olleet työskennelleet alalla. Haastatellut miehet suhtautuivat lisäkoulutukseen jokseenkin varauksellisesti. Koulunpenkille ei haluttu palata, vaan toivottiin mahdollisuutta työllistyä suoraan, ilman lisäkoulutusta.

Asunnottomuuteen liittyy usein työttömyyttä ja taloudellista huono-osaisuutta (Hutson & Liddiard 1994, 50; Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 13–15). Kaikilla haastatelluilla miehillä oli taloudellisia vaikeuksia ja kaikki olivat ulosotossa. Miehistä kolme oli haastattelun aikaan työttöminä ja kaksi työvoiman ulkopuolella. Työttömistä yksi oli työharjoittelussa. Työkokemusta oli kaikilla jonkin verran, kolmella useammasta paikasta ja myös pitemmistä työsuhteista. Kahdella työkokemusta oli vain vähän. Työ merkitsi kuitenkin kaikille pääasiassa positiivisia asioita. Työ toi rytmiä elämään ja helpotti näin elämän hallintaa sekä hillitsi myös päihteiden käyttöä. Työ mahdollisti itsenäisen, talou-

dellisesti riippumattoman elämän. Yksi miehistä koki ristiriitaa työelämän ilmentämien arvojen ja omien arvojensa välillä. Toisaalta hän koki, että työ mahdollistaisi itsenäistymisen ja toisi sisältöä elämään, mutta toisaalta hän kritisoi vahvasti valtaviiran arvo maailmaa ja työn asemaa siinä. Ne, joilla oli eniten työkokemusta ja myös pitempiä työsuhteita, suhtautuivat työhön myönteisimmin ja olivat asettaneet työelämään pääsyn yhdeksi keskeiseksi tavoitteekseen.

H3: Se [työ] tuo rytmiä ja sit pysyy noist päihteist irti pal helpommin ja sit tapaa uusii ihmisii ja tottakai et talous on parempi, vakaampi, et saa hankittuu itellekki asioita mistä nauttii.

Kaikki miehet olivat asioineet sosiaalitoimistossa, mutta osalla asioinnissa oli pitkiä, usean vuodenkin taukoja, vaikka elämäntilanne ei välttämättä ollut silloin parempi. Fitzpatrickin (2000, 112–113) mukaan nuoret kokevat sosiaalityön herkästi leimaavaksi ja siksi luottamuksellisuus asiakassuhteessa on tärkeää. Nämäkin nuoret miehet kokivat hyvänä sen jos sai olla tutun työntekijän asiakkaana. Työntekijöiden vaihtuvuus aiheutti tietokatkoja ja epäluottamusta. Osa nuorista suhtautui sosiaalitoimistossa asiointiin korostuneen välineellisesti. Yksi haastatelluista kertoi, että oli toistuvasti jäänyt ilman taloudellista ja henkistä tukea, vaikka olisi siihen mielestään ollut oikeutettu. Nuoret toivat esiin myönteisesti kokemuksiaan tuen saamisesta, mutta kaiken kaikkiaan sosiaalitoimisto näyttäytyi haastatteluissa vaikeasti tavoitettavana ja byrokraattisena.

H1: Et sosiaalitoimistos ei oo toiminu kemiat, et on ollu hyvin vaikeet olla siel asiakkaana ja varsinki sillon ko työntekijät vaihtuu, ni on ollu vaikee olla siin mukana.

Työvoimatoimistosta ei kukaan miehistä kokenut juuri apua saaneensa. Yhdellä oli kokemus, että muutosta parempaan suuntaan oli sentään tapahtunut ja hän toivoikin saavansa tulevaisuudessa apua ammatinvalinnassa. Muilla kokemukset olivat yksinomaan kielteisiä. Asioidessa työntekijä oli aina eri ja asioita piti miesten mukaan kertoa uudelleen ja uudelleen. Samoja papereita pyydettiin toimittamaan toistuvasti, eikä työpaikkoja löytynyt työvoimatoimiston kautta. Kurssit koettiin sisällöiltään turhauttaviksi, vain työharjoittelu sai hyväksyntää.

Poliisin kanssa tekemisissä olivat lainrikkomusten seurauksena olleet kaikki haastateltavat. Vastoin ennakko-odotuksia kaikki suhtautuivat poliisiin melko neutraalisti tai jopa myönteisesti. Haastateltavat huomioivat oman vastuunsa tilanteissa ja toivat esiin sen että ilman poliisia yhteiskunta tuskin toimisi. Toisille poliisi oli enemmän välttämätön

paha ja haastattelussa kerrottiin myös poliisien ylilyönneistä, jotka kuitenkin liitettiin enemmän henkilöihin kuin järjestelmään. Mitään erityistä tukea tai apua ei poliisin taholta koettu saatavan, vaan tavoitteena oli elää niin, ettei poliisin kanssa tarvitse olla tekemisissä. Selvästi tuli esille, että iän myötä asenne poliisiin oli muuttunut myönteisemmäksi. Tuomioistuinten toimintaan luotettiin ja se koettiin oikeudenmukaiseksi, myös omien tuomioitten kohdalla. Myös vankilasta oli kokemusta, mutta pääosin tuomiot olivat olleet lyhyitä. Vankilakierteeseen joutumisesta oli miehillä tuttavapiirissä varoittavia esimerkkejä ja sitä haluttiin välttää.

H2: Sitko niit [tuomioita] alkaa kasaantuu ni menee hällävälilä touhuks. Sä voit olla vapaal venaas jotain puolen vuoden kakkuu, ni yht äkkii sul on neljä vuotta istuttavaa. Ei se oo helppoo olla tuol istumas...Ja sieltä yrität sitte kavuta. Suurin osahan niist ihmisist tulee tyhjäl pääl tänne.

Haastatelluilla oli monenlaisia hoitokontakteja ja myös kokemukset vaihtelivat. Päihdekuntoutuksessa oli ollut neljä nuorta, kolme heistä useampaan kertaan. Yksi oli hakeutunut kuntoutukseen ensimmäistä kertaa. Kokemukset olivat hyvin erilaisia. Miehet mainitsivat myönteisinä toisaalta saadut kokemukset yhdessä tekemisen kautta ja toisaalta prosessin, joka eteni päihderiippuvaisen itsetuntemuksen kasvaessa. Kuntoutuksesta kotiutuminen oli ollut vaikeaa ja paluu päihdeiden käyttöön tapahtui herkästi, jos arki ei sujunut. Miehet olisivat tarvinneet tukea kotiuduttuaan, mutta eivät sitä aina riittävästi saaneet. Sosiaalitoimistosta oli esimerkiksi järjestetty kuntoutusjakson jälkeen asunto talosta, jossa asui paljon muita päihdeongelmaisia. Muutoksen mahdollisuuden uskomisen vaati voimavaroja, joita ei aina ollut.

H4: No se [kuntoutusjakso] toi vähän säännöllisyyttä, sen mitä se kesti, ja itsekuria, mut omal kohdal en nääl mitään järkee enää mennä sinne.

Avohoidon kontakti oli tai oli ollut neljällä, joko A-klinikkaan tai psykiatriaan. Kolme miehistä koki tarvitsevansa psykiatrista apua, mutta ei sitä saanut. Yksi heistä kertoi turhista yrityksistä päästä psykiatriseen terapiaan. Toisella miehellä oli aiemmin ollut kontakti psykiatrian poliklinikkaan, mutta hoito oli siirretty terveyskeskuksen vastuulle. Mies kävi haastattelun aikaan yksityisellä psykiatrilla, mutta ei ollut tyytyväinen saamaansa hoitoon, toisin kuin aiemmin poliklinikalla.

H3: Siit [psykiatrian aluepoliklinikka] mul on vaan hyvää...siin olikin pitkä jakso, ko mä en käyttäny päihkeitä ollenkaan. Mä olisin halunnu jatkaa siellä, mut ne oli sitä mieltä, et mä pärjään ihan niillä lääkkeillä, et en mä tarvii mitään terapiaa, et lääkkeet uusitaan terveyskeskuksessa.

A-klinikan hoidoista kokemukset vaihtelivat. Terapia koettiin myönteisesti, mutta lääkeshoidon osalta tuli myös kritiikkiä, jonka mukaan se oli mahdollistanut lääkkeiden väärinkäyttöä. Pelkät poliklinikkakäynnit koettiin riittämättömänä tukimuotona.

5.3 Asunnottomuuden taustatekijät

Vain yksi haastatelluista miehistä asui 18-vuotta täyttäessään muualla kuin jommankumman vanhemman luona. Kuitenkin lapsuudessa tai nuoruudessa kolme miehistä oli asunut laitoksessa, ja kaikilla asuminen ajoittui heti vanhempien eron jälkeiseen aikaan. Ensimmäiseen omaan asuntoon nämä miehet olivat muuttaneet 17–25-vuotiaina. Asunnon menettämisen syynä oli useimmiten joko parisuhteen kariutuminen, metelöinti tai vuokratästit, ja yleensä tilanteisiin liittyi runsas päihteiden käyttö. Osa miehistä oli kulkenut kehää itsenäisestä asumisesta asunnottomuuteen ja laitosasumisen kautta taas omaan asuntoon.

H5: Sit alko se ryyppääminen siin kans ja sain hädön siit kämpäst. Mä ehtisin jonkun kaks ja puol vuotta asumaan siin ja ,no, sit mä palasin asuntolaan.

Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että nuoret hakeutuvat asuntoloihin vasta kun asunnottomuus on pitkittynyt (Hannikainen & Kärkkäinen 1997,43; Hutson & Liddiard 1994, 127). Näistä miehistä vain yksi ei ollut koskaan asunut asuntolassa. Asuntolaan oli hakeuduttu hyvinkin nuorena ja jo asunnottomuuden alkuvaiheessa. Miehet kritisivat asuntoloiden laitospaisuutta, mutta näkivät asuntolassa asumisessa myös hyvää, kuten sen että asuntola-asuminen rajoitti päihteiden käyttöä. He eivät vain joutuneet asuntolaan, vaan punnitsivat sen hetkisiä mahdollisuuksiaan valintaa tehdessään. Tällä miehellä oli ollut asumisvaihtoehtoina myös kavereiden tai vanhempien luona majailu, mutta hän oli päättänyt mennä asuntolaan.

H1: Sit loppujen lopuks mä päätin, et meen asuntolaan, et se on paras ratkasu siinä kohtaa elämässä, et saa sen oman rauhan ja tavallaan oman elämän.

Kolme miehistä asui haastatteluhetkellä TALK-hankeen tukiasunnossa. Asuminen oli jatkunut noin vuoden. Keskeistä hankkeessa on tukiasunto-ohjaajien työ, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä asumisen vaikeuksia ohjaamalla tukiasujat tarvittaessa palvelujen piiriin (TALK 2010). Tukiasunto-ohjaajan rooli kaikkien tukiasunnossa asuvien arjessa oli merkittävä. Miesten puheessa ohjaajan rooli paikantui yhteiskunnallisen ja informaalin avun välimaastoon, vaikka se selkeästi kuuluu viralliseen auttamisjärjestelmään. Suhde ohjaajaan oli jatkuva ja henkilökohtainen. Tapaamisia oli tiheämmin sil-

loin kun asumisessa ilmeni vaikeuksia. Esille tuli myös tukiasunto-ohjaajan välittävä rooli haastateltavien ja perinteisen auttamisjärjestelmän, kuten sosiaalitoimiston välillä. Asioiden hoitaminen helpottui ja suhde esimerkiksi omaan sosiaalityöntekijään parani. Myös kontrolli kuului ohjaajien työnkuvaan, mutta haastatellut eivät tuoneet sitä esille kielteisesti, vaan kertoivat sen tukevan asumisen onnistumista. Hankkeeseen mukaan pääseminen oli vaikuttanut elämään myönteisesti.

H1: Sitä haluaa tehdä ittelles sen oman elämän kummiski. Sen niin sanotun normaalielämän ja sen tavoittelemisen ja itsenäistyminen ni se on tullu voimakkaammin esiin, ettei se oo jääny siihen pelkkään olemiseen.

Ympäristöministeriön asettaman työryhmän raportissa ”Nimi ovesa” (YM 2007, 13) lanseerattiin pitkäaikaisasunnottomuuden käsittelyyn ajattelutapaa, jossa asunnon järjestäminen asunnottomalle nähdään sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisun edellytyksenä. Turussa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman toteutuksen taustalla on sen sijaan ajatus asumispolusta, niin että asunnottoman tulee ennen tukiasunnon saamista osoittaa motivaatiota, joko pidemmän asuntolajakson tai kuntoutusjakson aikana (TALK 2010). Ongelmana tällöin on, että sekä palvelujärjestelmästä että yksilöstä johtuvista syistä osa asunnottomista tippuu yhä palveluiden ulkopuolelle. Ne kaksi nuorta miestä, jotka eivät olleet hankkeessa mukana, olivat molemmat hakeneet hankkeeseen. Toinen kertoi asumisen kilpistyneen vuosien takaisiin maksamattomiin vuokriin ja toinen odotti tukiasuntotyöryhmän päätöstä siitä täyttääkö hän asumiselle asetetut kriteerit.

H2: Mä toivoisin, et se TALK-projekti käynnistyis munki kohdalla, oon mä sit laitoskes tai en...Et kyl jokaisen ihmisen kuuluis saada joku katto. Sit ko kämppää ei oo ni ihan tuol on tuuliajolla, ilman kompassii.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneiden nuorten aikuisten miesten sosiaalisia suhteita ja sitä miten miehet nämä kyseiset suhteet kokivat. Haastateltujen miesten sosiaaliset suhteet painottuivat informaaleihin ja yhteiskunnallisiin voimavarajärjestelmiin. Suhteita formaaleihin voimavarajärjestelmiin oli vähän ja ne muodostuivat pääasiassa vertaistuki- ja harrastusryhmiin kuulumisen kautta. Cottrellin (2007, 113; 257–259) mukaan ihminen arvioi ja ymmärtää kokemuksiaan vuorovaikutuksessa muihin ja luottamus syntyy siitä, että kokee kuuluvansa yhteisöön. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että nuoret halusivat kuulua ryhmiin, joissa ryhmän jäsenillä on samankaltaisia elämäkokemuksia ja tavoitteita. Yhteenkuuluvuuden tunne ja luottamus olivat keskeisellä sijalla kun he perustelivat ryhmiin kuulumista. Miehet eivät juurikaan toimineet sellaisissa järjestöissä, jossa suhteita olisi muodostunut myös asunnottomien ja päihderiippuvaisten ryhmän ulkopuolelle. Tämä saattaa osaltaan vaikeuttaa miesten integroitumista yhteiskuntaan.

Tunnetasolla suhteet vanhempiin sekä sisaruksiin olivat tärkeitä. Erityisen korostunut oli suhde äitiin ja kaikki haastatellut olivat yhteydessä äitiin vähintään viikoittain. Vaikeissakaan elämänvaiheissa suhde ei ollut täysin katkennut, ja joillekin äiti oli tärkein tukihenkilö. Suhde isään oli ristiriitaisempi. Joko isän omat ongelmat estivät luottamuksellisen suhteen synnyn tai isä ei pystynyt ymmärtämään poikaa tämän elämäntilanteessa. Haastateltavina oli vain miehiä, joten olisi mielenkiintoista tietää ilmenisikö sama ero suhteessa äitiin ja isään myös naisten haastatteluissa. Myös suhteessa perheenjäseniin luottamuksen kokeminen oli keskeistä. Sekä se pystyikö nuori luottamaan perheenjäseniin että se pystyikö olemaan luottamuksen arvoinen. Etenkin suhteessa isään molemmat puolet korostuivat.

Aiemmissa parisuhteissa saadut kielteiset kokemukset heijastuivat varovaisuutena ja epävarmuutena solmia seurustelusuhteita. Kaikilla oli kuitenkin toiveena löytää elämäkumppani tulevaisuudessa ja edellytykseksi asetettiin molemminpuolinen luottamus ja päihhteettömyys.

Ystävyysuhteissa haastatellut erosivat toisistaan sen suhteen, oliko ystävien joukossa myös niitä, joilla ei ollut vaikeuksia asumisessa ja päihhteiden käytössä. Kaikki tiedostivat riskit, joita päihhteitä aktiivisesti käyttävien ystävien seurassa liikkuminen aiheutti.

Välejä ei yleensä oltu valmiita katkaisemaan pelkästään päihteiden käytön takia. Suhteista irtaantumista oleellisemmalta haastatteluissa vaikutti sosiaalisten suhteiden kokonaisuus. Jos ystävyyssuhteita oli myös asunnottomien ja päihderiippuvaisten ryhmän ulkopuolella, mahdollisuudet rakentaa merkityksellistä arkea olivat paremmat. Fitzpatrickin (2000, 93-98) näkemys, että asunnottomuuden pitkittyessä nuoren ystävyyssuhteet muuttuvat yksipuolisimmiksi, päti tässä tutkimuksessa osittain. Kaikilla nuoruudenaikaisia ystävyyssuhteita oli säilynyt. Ero olikin siinä olivatko nuoruusajan ystävyyssuhteet rakentuneet jo alun perin vahvasti päihteiden ympärille, vai olivatko ne muodostuneet esimerkiksi jonkin harrastuksen ympärille. Luottamus oli asia, jolla miehet luonnehtivat tärkeitä ystävyyssuhteitaan.

Suhteita yhteiskunnallisiin voimavarajärjestelmiin haastatelluilla miehillä oli paljon. Asunnottomuus ja päihdeongelmat eivät olleet täysin irrottaneet heitä työelämästä. Osalla oli aikaisempaa työkokemusta useiden vuosienkin ajalta, vaikka haastatteluhetkellä kukaan ei ollut työelämässä. Kaikki myös suhtautuivat työelämään myönteisesti. Työn nähtiin tukevan selviytymistä, niin taloudellisesti kuin myös antamalla sisältöä elämään. Suhtautuminen koulutukseen oli kaikilla kuitenkin varauksellinen. Koulutukseen ei haluttu, koska sen katsottiin olevan erillään käytännöstä olevaa koulunpenkillä istumista. Ne joilla ammattikoulutusta oli, eivät juurikaan olleet alallaan työskennelleet, mikä osaltaan ehkä vahvisti kielteistä suhtautumista koulutukseen. Ne joilla oli työkokemusta, uskoivat mahdollisuuksiinsa työllistyä myös ilman lisäkoulutusta. Miehet kaipaivat käytännön läheistä tai ruumiillista työtä. Tiettyä epärealismiakin ilmeni uskossa siihen, että kaikki on lopulta vain itsestä kiinni. Joka tapauksessa nämä miehet ovat haaste koulutusjärjestelmälle. Työkeskeisessä yhteiskunnassa yksilön integroituminen työelämään auttaa selviytymisessä muutenkin kuin taloudellisesti. Kaikkien työpanosta yhteiskunnassa myös tarvitaan tulevaisuudessa. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan voisi olla oppisopimuskoulutuksen kehittäminen vastaamaan erilaisten ryhmien tarpeita. Vaikeuksistaan huolimatta, osalla näistä nuorista oli työkokemuksensa perusteella kykyä olla mukana työelämässä, ja kaikilla ainakin jonkinlaista halua sinne palata.

Haastatelluilla miehillä oli kaikilla kontakti terveys- ja sosiaalipalveluihin. Hoitokontakteja oli niin avo- kuin laitosityksiköihin. Haastattelujen perusteella ongelmana oli, että hoidot olivat erillisiä, eikä kukaan kantanut kokonaisvastuuta. Kuntoutusjakson jälkeen ei välttämättä saanut riittävästi tukea, vaan vastuu oli yksin kuntoutujalla silloinkin kun sen kantamiseen ei ollut voimavaroja. Sosiaalitoimisto toimi byrokraattisesti, eikä sitä

kautta saanut tukea juuri silloin kun sitä tarvitsi. Palvelujärjestelmä toimii niin, ettei päihdeongelman ja mielenterveyden häiriön samanaikainen hoito useinkaan ole mahdollista. Myös näistä nuorista miehistä kolme koki tarvitsevansa psykiatrista hoitoa, mutta ei sitä yrityksistä huolimatta ollut saanut. Kuitenkin kokonaisvaltaisen hoidon tarve päihde- ja mielenterveysongelmissa on tunnustettu (Aalto 2008).

Paugmanin (1999, 37–40) mukaan asunnottomuus heikentää luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Epäluottamus instituutioihin tuli esille myös näissä haastatteluissa. Luottamus esimerkiksi työvoimatoimistoon ja sosiaalitoimistoon ei ollut vahva, vaikka juuri näillä instituutioilla on tärkeä asema miesten arjessa. Tuomioistuineläytökseen sen sijaan luotettiin ja poliisiinkin tietyin varauksin. Kaikki haastateltavat olivat valikoituneet haastatteluun palvelujärjestelmän kautta. Tärkeää olisi tutkia myös niiden asunnottomien tilannetta, jotka eivät ole palveluiden piirissä. Tuntevatko he instituutioita kohtaan vielä suurempaa epäluottamusta, jopa niin että kaihtavat palveluja?

Fitzpatrickin (2000, 112–113) tutkimuksessa ilmeni se, että asunnottomat nuoret kokivat tarvitsevansa myös henkistä tukea julkisista palveluista. Samoin kokivat haastateltavat tässä tutkimuksessa. Mielenkiintoista oli, että kolmen TALK-hankkeessa mukana olevan luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin parani tukiasumisen aikana. Tukiasunto-ohjaaja koettiin luotettavammaksi ja läheisemmäksi kuin muut viranomaiset, ja ohjaajan rooli välittävänä edunvalvojana tuli haastatteluissa esiin. Kortteisen ja Elovainion (2006, 335-340) tutkimuksen mukaan juuri sosiaalinen luottamus edistää ihmisen selviytymistä. Haastattelujen perusteella TALK-hankkeen tukiasunto-ohjaajien omaksumat työtapa lisäsi sosiaalista luottamusta ylipäättään. Osa pitkäaikaisasunnottomista ei kuitenkaan täytä kriteerejä, jotka vaaditaan hankkeen tukiasunnon saamiseksi. Onko vaarana että ne asunnottomat, joille asunnottomuuden riskitekijät kasaantuvat ja jotka tarvitsevat eniten tukea, jäävät jälleen ulkopuolisiksi?

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli paikantaa pitkäaikaisasunnottomuutta kokeneille, päihdeongelmallisille nuorille aikuisille miehille kokemuksellisesti merkityksellisiä ilmiöitä sosiaalisten suhteiden kentästä. Haastatelluilla miehillä oli merkittäviä sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, joista selviytyäkseen he tarvitsevat tukea ja apua niin informaaleista, formaaleista kuin yhteiskunnallisista voimavarajärjestelmistä. Luottamus oli keskeistä kaikissa haastateltaville merkityksellisissä sosiaalisissa suhteissa. Miesten toi-

veena oli integroitua yhteiskuntaan, mutta luottamus oli heikentynyt niin yhteiskuntaan kuin omaan itseän.

Tämän tutkimuksen aineisto oli rajattu. Haastatteluja tehtiin vain viisi ja kaikki haastatellut olivat miehiä sekä valikoituneet haastatteluun päihdepalveluiden kautta. Myös haastateltujen ikäjakauma oli suppea ja painottui vahvasti määritellyn ikäryhmän vanhimpiin. Tutkimus antoi silti viitteitä siitä, että sosiaalisten suhteiden ja myös sosiaalisen luottamuksen merkityksen tutkiminen asunnottomuuden kontekstissa on tarpeellista. Sosiaalista luottamusta on mahdollista lisätä yhteiskunnallisilla toimenpiteillä. Lisätutkimus olisikin tarpeen muun muassa sen suhteen, kuinka luottamusta asunnottomien päihdeongelmaisten palvelusuhteissa voitaisi laajemminkin lisätä.

7 LÄHTEET

- Aalto Mauri (2008) Tehoa kaksoisdiagnoosien hoitoon. Kansanterveys-lehti. 4/2008, 7-8.
- Allianssi (2010) Nuorista Suomessa 2010. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry [online]<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/793/> Luettu 10.9.2011.
- ARA selvitys 4/2011. [online] <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24627&lan=fi>. Luettu 7.9.2011.
- Asunnottomat 2009. Selvitys 5/2010. [online]ARA<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=23753&lan=fi>. Luettu 5.2.2011.
- Avramov, Dragana (1999) The State of the art Reseach of Homelessness and Provision of Services in Europe. Teoksessa Avramov Dragana (toim.) Coping with Homelessness : Issues to be Tackled and Best Practices in Europe. Aldershot : Ashgate, 1-26.
- Aromaa, Arpo & Koskinen, Seppo (2002) (toim.) Terveys ja toimintakyky Suomessa. Terveys 2000-tutkimuksen perustulokset. Helsinki: KTL.[online] <http://www.terveys2000.fi/julkaisut/b3.pdf> . Luettu 12.9.2011.
- Busch-Geertsema, Volker (2011) Suomen kansallinen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Vertaisarviointi sosiaalisesta suojelusta ja sosiaalisesta osallisuudesta 2010. Belgia: Euroopan komissio.[online] <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2010/the-finnish-national-programme-to-reduce-long-term-homelessness>. Luettu 8.9.2011.
- Cotterell,John (2007) Social Networks in Youth and Adolescence. New York: Routledge.
- Daly,Gerald (1996) Homeless. New York: Routledge.
- Edgar,Bill (2009 European Review of Statistics on Homelessness. Feantsa. [online]<http://eohw.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1142>.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

- FEANTSA (2010). Ending Homelessness: A Handbook for Policy Makers. [online]
http://www.feantsa.org/files/freshstart/Campaign_2010/background_docs/FEANTSA_handbook_EN_FINAL.pdf. Luettu 3.2.2011.
- FEANTSA (2011) [online] <http://www.feantsa.org/code/en/hp.asp>. Luettu 2.2.2011.
- Fitzpatrick, Suzanne (2000) Young Homeless People. London: Palgrave Macmillian.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta.
Helsinki : Suomen kirjallisuuden seura.
- Hannikainen, Katri & Kärkkäinen Sirkka-Liisa (1997) Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa. Helsinki: Stakes.
- Hannikainen-Ingman, Katri (1998) Oman oven kahvassa vai hätäavun varassa? Vertaileva tutkimus asunnottomien mahdollisuuksista saada asunto Suomessa, Ruotsissa, Saksassa. Isossa-Britanniassa ja Kreikassa. Helsinki: Stakes.
- Havighurst, Robert J. (1995) Human Development and Education.
New York: Longmans, Green and Co.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2008) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hutson, Susan & Liddiard Mark (1994) Youth Homelessness. The Construction of a Social Issue. London: Macmillian
- Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) Nuorten asuminen 2005. Suomen ympäristö 812. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki :Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Josefsson, Anna-Maija (2007) Nuoret toisten nurkissa. Teoksessa Sunikka, Sanna & Seppälä, Ulla-maija & Granfelt, Riitta (toim.) Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikk

Waris –instituutin julkaisusarja nro 13, Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. 79-99.

- Kauppinen, Timo M. (2008) Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa Moisio, Pasi & Sakari Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 76-94.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2006) Miten auttaa huono-osaisia? Teoksessa Kautto Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes, 329-342.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa & Hannikainen, Katri & Heikkilä, Iris (1998) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakes.
- Lehtonen Leena & Salonen Jari (2008) Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008.
- Manninen Markku & Tuori Tanja (2005) A-klinikkasäätiön tuettu asuminen. Kirjassa Hynynen, Raija (toim.) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Suomen Ympäristö 745, 9-25.
- Mayock, Paula & Vekic, Krizan (2006) Understanding Youth Homelessness in Dublin City. Key findings from the first phase of a longitudinal cohort study. Dublin: Minister for Health and Children. [online] http://www.dcy.gov.ie/documents/research/Understanding_Youth_Homelessness_in_Dublin_City.pdf. Luettu 10.9.2011.
- Myrskylä, Pekka (2011) Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 12/21011.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 1/2009. [online] http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html?s=1. Luettu 12.9.2011
- Nuorisolaki. Finlex. [online] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/> Luettu 19.1.2011
- Nuorvala, Yrjö & Huhtanen, Petri & Ahtola, Raija & Metso, Leena (2007) Huono-osaisuus mutkistuu – kuudes päihdetapauskasvot 2007. Yhteiskuntapolitiikka 73 (6), 659-670.

- Nurmi, Jari-Erik (1997) Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, Paula & Korhokangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: Wsoy, 256-274.
- Paugman, Serge (1999) Weakening and Breaking of Social Ties: Analysis of Explanatory Factors. Teoksessa Avramov Dragana (toim.) Coping with Homelessness : Issues to be Tackled and Best Practices in Europe. Aldershot : Ashgate, 29-51.
- Paulus, Ilkka (1993) Asunnottomuus sosiaalipoliittisena puutteena. Tutkimus asunnottomuuden ongelmasta ja sen valtiollisista ratkaisuyrityksistä vuosisadan vaihteesta nykypäivään. Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto. Julkaisuja 3:1993
- Perustuslaki. Finlex. [online] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/> Luettu 19.1.2011
- Pincus, Allen & Minahan, Anne (1973) Social Work Practice: Model and Method. Itasca, Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc.
- Pitkänen, Sari (2010) Selvitys pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelystä ja tilastoinnista. ARA raportteja 2/2010.
- Portes, Alejandro (1998) Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. Annual Review of Sociology, Vol. 24, 1-24.
- Puuronen, Vesa (2006) Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Raunio, Kyösti (2006) Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvakeskusliitto ry.
- Robinson, Phil (2008) Working with Young Homeless People. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ronby, Alf (1986) Sosiaalityön perustelut. Helsinki: Otava.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [online]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Luettu 11.3.2011.
- Saari, Juho (2009) Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

- Seikkula, Jaakko (1994) Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Socca (2011) Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Asunto ensin sivusto. [online] http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus-ilmio. Luettu 8.2.2011
- Suvisaari, Jaana (2008) Mielenterveys- ja päihdehäiriöt yleisiä nuorilla aikuisilla. Kansanterveyslehti 8/2008, 18-19.
- SVT (Suomen virallinen tilasto) Asuinolot Suomessa vuonna 2008. Helsinki: Tilastokeskus. [online] http://www.stat.fi/til/asas/2008/asas_2008_2009-12-15_kat_001_fi.html. Luettu 7.2.2011.
- SVT (Suomen virallinen tilasto) (2011) Koulutuksen keskeyttäminen Helsinki: Tilastokeskus. [online] <http://www.stat.fi/til/kkesk/index.html>. Luettu 12.9.2011.
- Swärd,Hans (2008) Hemlöshet. Poland: Pozkal
- Tainio, Hannele (2009) Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä – näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Taipale, Ilkka (1982) Asunnottomuus ja alkoholi: sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937-1977. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- TALK Esityslista 7.12.2009
[online]<http://www05.turku.fi/ah/perla/2010/0303004x/2265001.htm>.
Luettu 8.2.2011
- TALK Väliraportti 31.8.2010. [online]
<http://www05.turku.fi/ah/perla/2010/1208020x/Images/1009269.doc>.
Luettu 8.2.2011.
- Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi (2011) Stadin nistit - huono-osaisten helsinkiläisten huumeidenkäyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat ja hankinta. Yhteiskuntapolitiikka 76 (1), 45-54.

- Tilastokeskus. Käsitteet ja määritelmät.[online] <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html>. Luettu 5.2.2011.
- THL (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos) (2003) Sosiaalityön sanasto. [online] <http://sty.stakes.fi/FI/sanastot/index.htm>. Luettu 8.2.2011.
- THL (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos) (2009) Toimeentulotuki 2009. Tilastoraportti 31/2010. Helsinki: THL. [online] http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr31_10.pdf Luettu 9.2.2011.
- Toimeentulotukilaki ja lain muutos. Finlex. [online] <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/> Luettu 19.1.2011
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2002) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen [online] http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanta/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf. Luettu 12.9.2011.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. [online] http://www.tenk.fi/eettinen_ennakoarviointi/eettisetperiaatteet.pdf. Luettu 13.9.2011.
- YM (Ympäristöministeriö) (2008). Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Ohjelmatyöryhmä AHKERAT Raportti [online] <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=22340&lan=fi>. Luettu 6.9.2011.
- YM (Ympäristöministeriö) (2007). ”Nimi ovelta” Kansallinen tavoite: Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Ympäristöministeriön asettaman työryhmän raportti. [online] <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=22339&lan=fi>. Luettu 18.1.2011.

LIITEET

Liite 1. Tutkimuslupa.

Turun kaupunki	§	Päätöspöytäkirja	1
Sosiaali- ja terveystoimi, sosiaalityön palvelut			
Tulosaluejohtaja	4	11.04.2011	

3843-2011 (019)

Tutkimuslupa - Kuuskoski Anna-Maija

Turun yliopiston sosiaalityö- ja terveyslaitoksen opiskelija Anna-Maija Kuuskoski anoo tutkimuslupaa kandidaattitutkielmaansa varten aiheenaan "Sosiaalisten suhteiden merkitys päihdeongelmallisille, tuetusti asuville nuorille aikuisille".

Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisesti päihdeongelmainen, pitkäaikaisasunnottomana ollut nuori aikuinen kokee sosiaalisten verkostojen merkityksen tuetussa asumisessa. Sosiaalisten suhteiden merkitystä on tutkittu asunnottomuuden kontekstissa vähän, vaikka niiden merkitys etenkin nuorten kohdalla voi olla suuri.

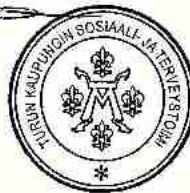
Tutkimusta varten on tarkoitus haastatella 3-5 Talk -projektin tuetussa asumisessa mukana olevaa nuorta aikuista. Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua.

Liitteet
Tutkimuslupapyyntö
Tutkimussuunnitelma
Sitoumus Turun sosiaali- ja terveystoimessa tutkimusta tekeväälle

Päätös Päätän myöntää tutkimusluvan Anna-Maija Kuuskoskelle seuraavin ehdoin:

- tutkimuksessa on noudatettava seuraavia salassapitovelvollisuuslakeja: laki sosiaalikeskuksen asiakkaan asemasta ja oikeuksista 14 §, laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § kohta 25 sekä henkilötietolaki 11 §
- tutkimuksen käytännön menettely- ja järjestelytavoista sovitaan Sirkkalan päiväkeskuksen johtaja Pasi Lehmuksen kanssa
- tutkimuksesta on sen valmistuttua luovutettava yksi kappale Turun sosiaali- ja terveystoimen käyttöön

Tarja Salenius
vs. tulosaluejohtaja
390005

Jakelu

ao Kuuskoski Anna-Maija
tied Lehmus Pasi
tied Niinimäki Merja
tied Suviala Marja

Liite 2. Tutkimuslupa.

TUTKIMUSLUPA

<https://keskuststo.a-klinikka.fi/tietopuu/print/1265>

A-KLINIKKASÄÄTIÖ ■ A-KLINIKSTIFTELSEN ■ A-CLINIC FOUNDATION

Kuuskoski Anna-Maija

TUTKIMUSLUPA

Kandidaatin tutkielman *Pitkäaikaisvammaisten nuorten aikuisten sosiaaliset suhteet*, jonka lupa-anomus ja tutkimussuunnitelma on toimitettu A-klinikkasäätiöön 26.05.2011, toteuttamiselle Länsi-Suomen palvelualueella myönnetään tutkimuslupa. Ahtelohtaja Hannu Ranta on puoltanut tutkimusta.

Hankkeen toteuttamisessa tulee noudattaa A-klinikkasäätiön hoito- ja tutkimuseettisen toimikunnan sekä kehittämissyksikön yleisiä tutkimuseettisiä ohjeita ja hyviä tutkimuskäytäntöjä.

Vastaavan tutkijan tulee huolehtia siitä, että kaikilla tutkimuksen toteuttamiseen osallistuvilla henkilöillä on riittävä vaitolositoumus. A-klinikkasäätiön vaitolositoumuksia saa keskustelusta.

Tutkittaville asiakkaille on korostettava, että heillä on oikeus kieläytyä tutkimuksesta tai keskeyttää osallistumisensa ilman erillisiä perusteita. Tutkimus on täysin vapaaehtoinen, eikä kieläytymisen vaikutta asiakkaan oikeuteen saada hoitoa tai muita tarvitsemiaan palveluja.

Lupa myönnetään ja kohdennetaan viitaten esitettyyn hankesuunnitelmaan. Suunnitelmaan muutettu sisällöllisesti tai toteutustavaltaan tutkijan tulee hankkia uusi lupa.

Luvan myöntäjällä on oikeus tarvittaessa tarkistaa myöntämänsä lupaa tai keskeyttää hanke, jos se ei vastaa sitä mihin lupa on myönnetty.

A-klinikkasäätiön kehittämissyksikö on valmis antamaan ohjausta ja neuvontaa hankkeen toteuttamiseksi.

Hankkeen päätyttyä tutkijan tulee toimittaa A-klinikkasäätiön keskuksistoimistoon tutkimusraportti sekä päivittää tutkimuksen tulokset tutkimustietokantaan.

Helsingissä 07.06.2011

Olavi Kaukonen
VT1, dos., toimitusjohtajaAri Saarto
kehittämisjohtaja
hoito- ja tutkimuseettisen toimikunnan sihteeri

LITTEET Vaitolositoumuksia kpl

TIEDOKSI A-klinikkasäätiön tutkimustietokanta
Länsi-Suomen palvelualue

Liite 3. Saatekirje.

Turussa 1.6. 2011

Hei!

Teen Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella kandidaattitutkielmani. Tutkielman aiheena on sosiaalisten suhteiden merkitys asunnottomille nuorille aikuisille. Sosiaalisiksi suhteiksi tutkielmassa katsotaan kaikki vuorovaikutussuhteet, joista yksilö saa henkistä tukea, materiaalista apua, palveluja, tietoja ja uusia ihmissuhteita. Tutkielman tarkoituksena on kuvailla ja kartoittaa tästä laajasta kokonaisuudesta asioita, joita asunnottomuutta kokeneet nuoret aikuiset itse pitävät tärkeinä ja merkityksellisinä. Pyydänkin Sinua haastateltavaksi. Koska tutkielman lähtökohtana on, että asunnottomuutta kokeneiden nuorten aikuisten oma ääni tulee kuuluville, toteutan tutkimuksen teemahaastatteluna. Tämä tarkoittaa haastattelua, jossa haastateltava ja haastattelija keskustelevat sosiaalisia suhteita ja asunnottomuutta koskevista asiakokonaisuuksista vapaasti, mutta kuitenkin aihepiirissä pysyen. Haastattelut kestävät noin tunnista kahteen ja tallennan ne äänittämällä. Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia ja minua sitovat salassapitosäädökset. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voit milloin tahansa perua osallistumisesi. Haastatteluaineistoa käsittelen niin, että missään vaiheessa haastateltavien henkilöllisyys ei tule tutkielmassa ilmi ja aineiston säilytän niin, että kukaan ulkopuolinen ei sitä pääse tutkimaan. (Haastatteluun osallistuminen ei myöskään mitenkään vaikuta hoitoosi katkaisuhoidon asemalla ja haastattelussa esille tulevat asiat pysyvät haastattelijan ja haastateltavan välisenä tietona.) Haastatteluaineistoa käytän ensin kandidaattitutkielmaa tehdessäni ja myöhemmin osana pro gradu tutkielmaa. Sen jälkeen tuhoan aineiston. Ennen haastattelua pyydän vielä kirjallisen suostumuksen, johon edellä mainitut asiat on kirjattu.

Anna-Maija Kuuskoski

Liite 4. Haastattelulupa

HAASTATTELULUPA

Minä _____ synt.aika _____ annan luvan haastatteluuni, jota käytetään aineistona Anna-Maija Kuuskosken kandidaattitutkielmassa Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Myöhemmin Anna-Maija Kuuskoski käyttää haastattelua aineistona pro gradu-tutkielmassaan. Anna-Maija Kuuskoskea sitoo haastatteluja tehdessä ja aineistoa käsitellessä salassapitovelvollisuus, joten haastattelut ovat täysin luottamuksellisia. Haastatteluun osallittuminen on täysin vapaaehtoista ja voin koska tahansa perua osallistumiseni. Haastatteluaineistoa käsitellään niin, että henkilöllisyyteni ei tutkimuksen missään vaiheessa paljastu ulkopuolisille. Haastatteluaineistoa säilytetään niin, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Kun edellä mainitut tutkimukset on tehty, haastatteluaineisto tuhoetaan.

Turussa / 2011

Allekirjoitukset:

Haastateltava

Haastattelija

Liite 5. Teemahaastattelurunko.

TEEMAHAASTATELURUNKO

TAUSTATEKIJÄT

Ikä
Sukupuoli
Koulutus
Toimeentulo

Asumishistoria ja asunnottomuuden riskitekijät

Missä asunut lapsuutensa?
Minne muuttanut lapsuuden kodista?
Miten asunut täysi-ikäisenä?
Asunnottomuuskokemukset?
Laitossijoitukset?
Päihde- ja mielenterveysongelmat?

SOSIAALISET SUHTEET

Teema 1- Informaaliset suhteet

Äiti, isä, sisarukset, isovanhemmat, muut sukulaiset	Mitä suhteita?
Parisuhde	Kuinka usein yhteyttä?
Ystävät, naapurit	Millaisiksi suhteet kokee?
Muut, mitä?	Onko suhteissa tapahtunut muutosta?
	Onko odotuksia, toiveita?

Teema 2- Formaaliset suhteet

Järjestöt	Mitä suhteita?
	Kuinka usein yhteyttä?
Harrastustoiminta	Millaisiksi suhteet kokee?
	Onko suhteissa tapahtunut muutosta?
Muu, mitä?	Onko odotuksia, toiveita?

Teema 3-Yhteiskunnalliset suhteet

Työelämä, koulutus, harjoittelu	Mitä suhteita?
Hoitotahot	Kuinka usein yhteyttä?
Sosiaalitoimisto, työvoimatoimisto	
Tukiasunto-ohjaajat	Millaisiksi suhteet kokee?
Ulosottoviranomaiset	
Poliisi, tuomioistuimet	Onko suhteissa tapahtunut muutosta?
Kulttuuripalvelut	
Muu,mitä?	Onko odotuksia, toiveita?

Teema 4- Kokoava keskustelu

Kuinka tärkeinä pidät edellä puhuttuja asioita?- Mitä erityisesti?

Haluatko tuoda edellä käsitellyistä asioita jotain vielä esille?

Haluatko tuoda esille jotain edellä käsiteltyihin asioihin liittyvää, joka ei ole ollut nyt puheena mutta on mielestäsi tärkeää?

Onko suhtautumisessasi sosiaalisiin suhteisiin tapahtunut muutosta? Miten?

Mitä koet tärkeäksi tulevaisuudessa ajatellessasi sosiaalisia suhteita?